

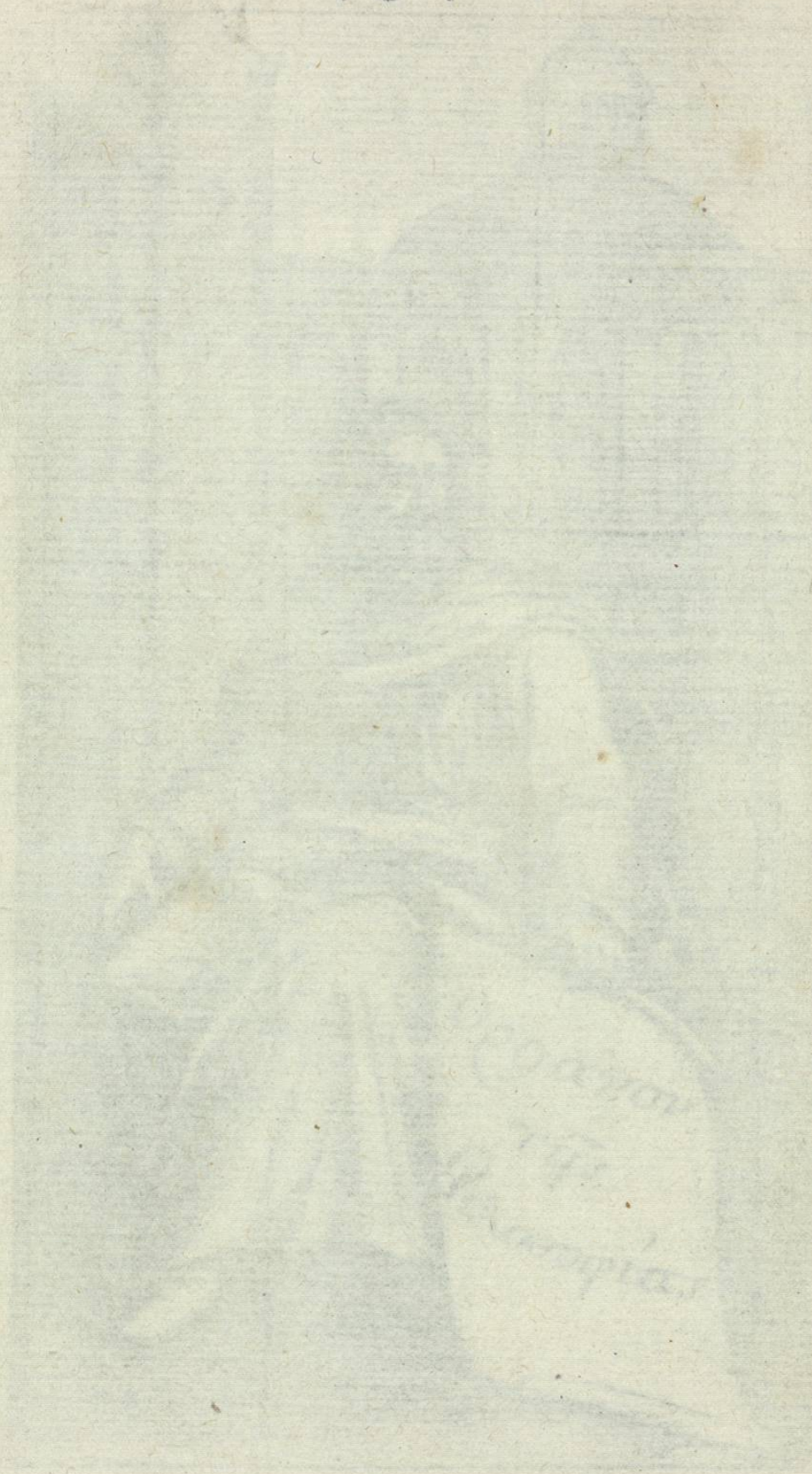

3. C. p. 7. 2. 5

VCM 5= 5580

0833 - 11 NOV 1951

ad - w a

THESES
DE PHILOSOPHIA
MORALI
MORVM MAGISTRA,

PROPVGNATÆ
ANOBILIBVS ADOLESCENTIBVS,
IN COLLEGIO CLAROMONTANO
SOCIETATIS IESV,

*A Kalendis Martiis anni M. DC. L. ad Kalendas
Iulias eiusdem anni.*

PARISIIS,
Typis EDMVNDI MARTINI, viâ Iacobæâ,
sub Sole aureo.

M. DC. LI.

I
*DE NATURA,
PROPRIETATIBVS,
& principiis Philosophiæ Moralis.*

I.

Notio Philosophiæ Moralis.

QUAM Græcè Ηἠθικὴ, Latini Moralem dicunt, illius notio hæc habetur communis apud omnes, quòd sit doctrina quædam morum rectè, & honestè instituendorum. Cõmunis quoque confessio est, tradi posse præcepta de moribus rectè instituendis, eaque pertinere ad Moralem.

II.

Existentia.

QUAM ex notione, quòve ex principio statim apparet, aliquam reuera esse eiusmodi doctrinam; nam nulla pars Philosophiæ hætenus plures habuit magistros, pluresque scriptores, ut constat ex infinita copia librorum de vita instituenda, moribusque componendis.

2 DE NATURA, PROPRIETATIBVS,
III.

Cur existat.

ET certè , si Philosophia est medicina animi , animusque duabus constat partibus , mente & voluntate , quarum nulla suos non habeat morbos vitiâque , oportet , vt quemadmodum Logica menti , sic aliqua doctrina voluntati medeatur , eâque fit , quam Moralem vocamus.

IV.

Finis uterque.

ATQVE hinc elucet finis ipsius & proximus , quæ actio honesta ; & remotus , quæ ipsa beatitudo ; vnde patet ad eam Philosophiæ partem vel omnino vel potissimum pertinere , quod dicitur donum Numinis , dux vitæ , magistra morum , indagatrix virtutis , inuentrix legum , &c.

V.

Subiectum.

HINC etiam constat , quodnam habeat subiectum. Cùm enim subiectum dicatur tribus modis ; inhæſionis quidem est mens , in qua sunt omnes doctrine ; tractationis verò , actio honesta , de qua sunt omnes morales cõmentationes ; operationis deniq ; actio humana , vt dirigibilis per præcepta.

VI.

Quòd sit virtus mentis.

NEc minùs liquidò apparet Moralem
 esse reponendam in numero virtutum
 mentis, quandoquidem eam dirigit, &
 quidem certis, & non fallentibus præceptis
 ad suum aliquod proprium opus, quod est
 voluntatem per se cæcam in agendo ma-
 nuducere.

VII.

Quòd operatiua mentis.

EX quo consequitur, ut quoniam mens
 spectari potest, & quæ operatiua, & quæ
 contemplatiua, ad ipsam pertineat, qua-
 tenus operatiua est, neque enim mens quæ
 contemplatiua est, extendit se ad alias fa-
 cultates dirigendas, sed apud se manens, in
 sola veritatis contemplatione conquiescit.

VIII.

Quomodo sapientia & scientia.

ET si ergo Philosophus Moralis dicatur
 sapiens, sciensque recti & boni, non
 tamen ea notione stricta sapientiæ, scien-
 tiæque, qua vtraque veritatis contempla-
 trix dicitur, illa per altissimas, ista per pro-
 ximas causas; sed lata, & minùs stricta, qua
 prudens creditur sapere & scire.

4 DE NATURA, PROPRIETATIBVS,
IX.

Quomodo non sit Ars.

VOCATVR illa quidem ars vitæ, & honestatis, sed artis nomen tunc sumitur latius, nam stricta potestate significat habitum vera cum ratione effectiuum, cuiusmodi non est Moralis, non enim effectiorem, sed actionem dirigit, id est operationem laudis aut vituperij capacem.

X.

Quid tandem sit.

RESTAT igitur vt sit ipsa Prudentia, atque ita definiatur habitus vera cum ratione actiuus, vel virtus mentis circa ea quæ homini bona vel mala sunt. Vnde licet in multis cõueniat cum Logica, quasi cū sorore, in eo tamen discrepat, quòd Logica sit virtus instrumentalis, Ethica principalis.

XI.

Diuisio Moralis.

EASDEM habet diuisiones, quas Logica, eandemque diuisionum intelligentiam. Alia enim est naturalis, alia artificialis. Hæc autem ex parte modi quo est, diuiditur in habitualẽ & actuaalem; ex parte modi, quo agit, in docentem & vtẽtem; ex parte subiecti in vniuersalem & particularem.

XII.

De Ethica Vniuersali.

VNIVERSALIS versatur in cognoscendis actionis honestæ principiis, quæ sunt quinque; finale, quæ beatitudo; materiale, qui motus animi; formale, quæ bonitas seu honestas; efficiens à natura insitum, quod liberum arbitrium; effectuum acquisitum, qui habitus.

XIII.

De Ethica particulari.

PARTICULARIS (quæ & operatiua dici potest respectu vniuersalis, quæ speculatiua est quodammodo, vnde à nonnullis illa ars, ista scientia morum non absurdè appellatur) considerari potest duobus modis, ex parte scilicet, & virtutum, quarum præcepta tradit; & hominis, cui tradit præcepta.

XIV.

Diuisio prima particularis.

EX parte virtutum diuiditur in vniuersalem Aretæam, quæ de virtutibus in genere, virtutumque seminibus, & vitiis oppositis, & particularem, quæ de singulis tractat; sed & particularis Aretæa diuiditur iterum in quatuor partes, quarum singulæ singulis virtutibus Cardinalibus respōdent.

6 DE NATURA, PROPRIETATIBVS,
XV.

Divisio secunda.

EX parte hominis quem instituit, diuiditur Moralis particularis in Monasticā, Oeconomicā, & Politicā; tribus enim omnino in statibus cōsiderari potest homo, vel per se solitarius, vel in familia existens, quæ naturalis societas, vel in ciuitate, quo nomine artificialis societas omnis intelligitur.

XVI.

De Aristotelis Morali.

VERSATVS est Aristoteles in rebus Morali-
bus planè admirabiliter, id tamen peccasse videri possit, quòd speculatiuam partē operatiuæ miscuerit, nō sine methodi detrimento; quòdque Monasticā ne attigerit quidē, quod excusare posset, quasi solitarius cū sit fera aut Deus, præceptis nō egeat.

XVII.

De Libris Aristotelicis.

VNIVERSALEM & principalem Ar-
team libris decem ad Nicomachum scriptis complexus est; hi enim soli videntur germani; nam qui inscribuntur ad Eudemum, quique dicuntur magna Moralia laborant suspicione, & si credimus Eruditis, pertinent ad discipulos Aristotelis.

XVIII.

De Oeconomicis & Politicis.

OECONOMICA verò paruo quodam libello comprehendit, qui enim secundus œconomicus vulgò fertur, magis est politicus. Politicum denique redegit in libros octo, qui exactæ cuiusdam doctrinæ pleni sunt, habent tamen & suos næuos, neque multum superant Platonicos de republica.

XIX.

Idea perfectæ Moralis.

QUI exactam ideam Moralis Philosophiæ informare voluerit, quod & nos tentamus, eam tribuat in 3. partes, quarum prima de quinque principiis actionis honestæ, totidem libros habeat, secūda de virtutibus singulis libros itē quinque; 3^a de statibus hominis tres libros cōplectatur.

XX.

De Methodo.

PORRO monet Aristoteles, & quidem rectè in hac parte Philosophiæ non esse quærendas exactas demonstrationes, quales aut Mathematica habet plurimas, aut Metaphysica multas. nam cū triplicem certitudinis gradum discernat Logica, infimum Morali tribuit.

§ DE NAT. PROP. ET PRINC. PHIL. MOR.
XXI.

De Auditore.

MONET item, quod veritati consonat, Auditorem idoneum huius Philosophiæ non esse hominem, qui sit adolescens moribus, seruiâtque motibus animi; nam quibus principiis hîc opus est, ea nec cognoscuntur vera, nisi longo usu rerum, nec persuadentur omni ex parte, nisi viro bono.

XXII.

De Studio.

MONET denique nō tam verbis, quàm moribus philosophandum; moribus quippe neglectis, nemo vnquam bonus efficitur, sed plerique cū rectè agere nō cūrent, ad verba cōfugientes sibi philosophari vidētur & futuri boni, similes ægrotis, qui medicos audiūt accuratè præcipientes, &c.

Harum conclusionum veritatem propugnauit ÆGIDIUS DE GOVRBESVILLE Constantiensis, die XIX. Martij M. DC. L.

DE BONI ET MALI NATURA,
PROPRIETATIBVS
ET PRINCIPIIS.

I.

Quò pertinet tractatio boni.

REcte animaduertit Augustinus, *lib. de Morib. Manich. cap. i.* cùm de bonis & malis agitur, nemini dubium esse, quin hoc genus quæstionis ad Moralem disciplinam pertineat, & certè quomodo de fine & mediis bene quis philosophetur, qui genus boni non habuerit comprehensum?

II.

Bonum non dicitur uniuocè.

BONVM non dici vno, sed multis modis docuit Aristoteles, *lib. i. Moral. cap. 6.* quos inter occurrit primus, sine quo definitio boni inuestigari non potest, quòque bonum diuiditur in absolutum, & respectiuum, sic vir bonus absolutè bonus est, ignis verò dicitur bonus frigescenti, & alteri.

DE BONI ET MALI NATURA,
III.

Sententie de natura boni.

DE essentia boni tres iactantur sententia, prima Veterum quod in amabilitate consistat, secunda Recentiorum quod in conuenientia amabilitatis radice, tertia D. Thomæ quod in perfectione, quanquam prima cum secunda conuenit. quid enim est amabilitas præter cōuenientiā cū appetitu?

IV.

Concordia sententiarum.

DVÆ ergo existunt sententiæ in speciem diuersæ, reipsa concordēs, nam prior relatiui boni essentiam ritè assignat, posterior absoluti, & sanè non potest esse vna definitio eorum, quæ vnam formam participant diuersa ratione, absolutè scilicet, & relatiuè.

V.

Definitiones bonorum.

HINC bonitas rectè definitur entis perfectio, bonum absolutè perfectum. Bonum relatiuè perfectiū. Quod autem perfectiū est, statim quoque conueniens est atque amabile perfectibili. Omnis enim natura ex eo quod suum esse amat, cōtinuò vult ea quæ suum esse cōplent & perficiunt.

V I.

Pulchri & boni distinctio.

PULCHRVM à perfecto distinguitur per solum respectum ad potentiam animi cognoscentem, quod enim in se perfectum dicitur, illud respectu potentiae cognoscentis perfectionem, & in ea suauissimè hærentis, appellatur pulchrum formosumque, quia potentiam implet perfecta forma.

V II.

Augustini sententia de bono.

IAM verò quod Augustinus in lib. de Natura boni, hanc ipsam naturam reposuerit in modo, specie, & ordine, fecit subtiliter, complexus enim est tres boni modos tribus vocibus, perfectum nempe sub modo, seu mensura τὸ esse, pulchrum, sub specie, perfectiū sub ordine.

V III.

Preparatio ad diuisionem boni.

VT exacta diuisio boni habeatur oportet considerare & subiectum quod à bonitate denominatur, & modus, quo denominatur. qui modus iterū duplex est; prim⁹ quo re ipsa bonitas pertinet ad subiectū, secundus, quo pertinere dicitur. Hinc omnes bonorū diuisiones ad tria capita rediguntur.

IX.

Diuisionum primum caput.

EX parte modi quo bonitas pertinet ad subiectum, diuiditur in absolutum & respectuum; respectuum verò in intrinsecum seu formale, & extrinsecum, quod & ipsum diuiditur in effectuum & obiectiuum, quorum omnium notiones ex ipsis vocibus satisintelliguntur.

X.

Comparatio absoluti & respectiui.

SED hîc notandum; primò, non posse dici vnum altero amabilius, quia nunquam amatur respectuum, nisi eodem amore, quo absolutum; secundò, comparisonem, si qua sit, esse ordinis non intensiõis. Priùs enim amor terminatur ad absolutũ, quàm ad respectuum. sed hæc in tractatu de amore.

XI.

Diuisionum secundum caput.

EX parte modi quo bonitas dicitur pertinere ad subiectum, diuiditur bonum in verum & apparens; verum est, quod tale est quale apparet; apparens verò, quod non est tale quale apparet; vbi vides quomodo bonum dicatur esse in rebus, veritatem in intellectu.

XII.

Diuisionum tertium caput.

EX parte subiecti diuiditur in transcens & categoricum; hoc autem in naturale, & morale, quod & subdiuiditur in honestum, iucundum & vtile. Honestum autem, quod dicitur etiam finis, in summum & non summum, seu medium. cæteræ diuisiones vix scitu dignam habent doctrinam.

XIII.

Diuisiones malorum.

QVONIAM totidem modis dicitur vnum oppositorū, quot alterum; oportet easdē esse diuisiones malorū, quas bonorum, præterquam quod nullū est transcens malū, quoniā omne ens quatenus ens, bonum est, cuius dicti hic est sensus, quidquid verè affirmatur, bonitatem significat.

XIV.

De natura mali.

QUID sit malum quæsitum est iam inde à Pythagoricis temporibus diligentius in scholis, vt & vnde malum, imò Augustinus *lib. de Moribus Manich. cap. 1.* opinatur hanc de origine mali quæstionem esse religionis veræ, quasi Προλεγόμενον quoddam.

Preparatio ad definitionem.

FATENTUR omnes malum bono opponi, fatentur quoque non opponi contradictione, malitia enim non est pura negatio; neque relatiuè, malum enim boni non dicitur, nec bonum mali, cum tamen vnum alterius dici conueniat relatis, restat igitur ut vel contrariè vel priuatiuè.

XVI.

Quòd mali nulla sit substantia.

VNDE consequens est; Primò malitiam esse vel qualitatem, si contrariè opponitur, vel priuationem, si priuatiuè, ex quo reiicitur delirium Pythagoræorum, Manichæorumque opinantiū mali aliquā esse substantiam. Secundò duas de essentia mali esse posse sētētias, sitne in positiuo an priuatiuo?

XVII.

Diuersitas sententiarum.

SI auctoritate res agitur, concludendum protinus pro priuatiuo, ita vnanimi consensu Patres, Theologi, Philosophique in eam opinionē abeunt. Si ratione, reclamāt verbo è schola recentiore multi, in disconueniētia, quæ relatio positiva sit, hāc essentiam ponētes, sed in eo ipso re cōsentiunt.

XVIII.

Sententiarum concordia.

NAM vt rectè docuit Aristoteles, *lib. 5. Metaph. c. 15.* quædam etsi relationes videantur quoad voces, vt immobile, inæquale, &c. re tamen ipsa sunt priuationes relationū. Quid ergo opus disconuenientiã fingere relationē positiuã, cū sufficiat relationis priuatio, vt probat ipse sermo vulgaris.

XIX.

De essentia peccati.

PECCATI, qua peccatū est, malitia consistit in priuatione cōformitatis cum lege; vetante quidem, si agitur de commissione; iubente verò, si de omissione. Hæc autem priuatio non in actu existit, in quo habet aliquando rationē solius negationis, sed in ipsa voluntate, vbi semper priuationis.

XX.

De causis mali.

CAUSA efficiens mali moralis Deus esse non potest propter suam bonitatem, sanctitatem, & sapientiam; imò nec infundere habitus prauos siue erroris siue vitij, neque per se mentiri, vel per alium, quem impellat. Causa subiectiua mali ipsum est bonum, est enim ens aliquod.

16 DE BONI ET MALI NAT. PROP. ET PRIN.
XXI.

Quòd Deus sit tantùm boni causa.

VALET etiam plurimùm ad Moraliùm virtutum studium credere, Deum nihil vnquam facere, nisi quod optimum in his circumstantiis, quod effatum toties ab Aristotele, toties ab Augustino, & Angelico Doctore prolatum demonstrare pertinet ad Theologiam Naturalem.

XXII.

De proprietatibus boni & mali.

VT nemo potest odisse bonum, qua parte bonum videtur, ita nec amare malum, qua parte malum apparet: vnde fit, vt nemo intendens in malum operetur, & soli bono conueniat esse finem, quanquam non reciprocentur bonum & finis, sed hoc longè latiùs pateat.

Harum conclusionum veritatem propugnauit ISAACVS DE MALINGAN Bellouacensis, die XXVI. Martij M. DC. L.

D E

S V M M O B O N O .

I.

De bono & malo.

BONI essentia in perfectione posita est, mali autem in sola priuatione bonitatis. vtriusque tam diuersus est, contrariūque ad appetitum respectus, vt bonum, qua parte bonum est, odisse; malum, quatenus malum est, amare nemo possit.

II.

De causis mali moralis.

OMNIS peccati malitia priuatio est conformitatis cum lege seu recta ratione, quæ priuatio in voluntate est, sic tanquam in proprio subiecto. Deus auctor peccati hominum non est, saltem vt causa moralis, imò nec fallere potest, nec habitus vitiosos infundere.

C

III.

Quid sit finis.

OMNIS finis bonus est, fin minus re-
 ipsa, saltem in speciem; non tamen
 omne bonum finis est, sed illud tantum,
 quod per aliud acquiritur. finis, ut princi-
 pium actionis, definitur id cuius gratia ali-
 quid fit; ut eiusdem terminus, id quo ade-
 pto quiescit agens.

IV.

Quotuplex sit esse finis.

VTROQUE enim modo considerari
 potest, quia duplex habet esse; vnum
 intentionale, per quod impellit animum,
 facitque sui desiderium, estque actionis
 principium. alterum reale, per quod ter-
 minat actionem, explétque factum sui
 desiderium.

V.

De duplici ordine.

HINC duplex ordo ducit originem,
 vnus intentionis, vel ut loquitur
 Aristoteles, intellectionis; alter executio-
 nis, seu generationis. Quod primum est
 in vno, vltimum est in alio. Primum ama-
 bile vltimum acquiritur. Primi amor cæ-
 terorum amoribus dominatur.

VI.

Quotuplex sit finis.

FINIS alius est cui, alius qui. ille est persona seu subiectum, cui per actionem procuratur bonum; iste est bonum quod alteri procuratur. finis item ultimus diuiditur in ultimum simpliciter, seu totius, & ultimum secundum quid, seu partis duntaxat.

VII.

De beatitudine.

FINIS ultimus idem est, ac summum bonum, atque etiam Beatitudo quatenus pertinet ad naturam intelligentiæ compotem. at in Beatitudine subtiliter distinguenda debet ratio beatitudinis à re beatitudinis, forma & species, à subiecto & veritate.

VIII.

Quid sit summum bonum.

SUMMUM bonum dicitur, quò cuncta referentes, quæ agimus, & quod non propter aliud, sed propter se appetentes, idque adipiscentes nihil, quo beati simus, ulterius requiramus. ideo quippe finis dictus est, quia propter hunc cætera volumus, ipsū autē non nisi propter se. *Aug. l. 8. de Ciu. c. 8.*

IX.

Proprietates finis ultimi.

HINC ultimi finis conditiones istæ concluduntur. quòd sit amabilis propter se. quòd non sit amabilis propter aliud. quòd cætera amentur propter ipsum. quòd eo adepto satietur omnis appetitus. quòd sit primum amabile. quod ipsius amor sit veluti primus motor voluntatis.

X.

Quis finis ultimus omnium.

OMNIUM creaturarum finis alius est extrinsecus, alius intrinsecus. extrinsecus, Cui, Deus est; extrinsecus Qui, gloria Dei. at intrinsecus Cui, vnaquæque natura sibi est. intrinsecus Qui, sua singulorum perfectio summa, & similitudo cum Deo, vt principio.

XI.

Quotuplex sit iste finis.

GLORIA Dei, cùm sit clara cum laude notitia, alia formalis est, alia obiectiua, hæc est pulchritudo creaturarum, in quibus Deus, vt in operibus artifex, obicitur spectandus. illa est ipsamet diuinæ excellentiæ cognitio. ista ad rationales naturas pertinet, illa ad omnes.

XII.

Quòd omnis actionis humanæ sit aliquis finis.

CVIVSLIBET actionis humanæ aliquis est finis, & quidem ultimus. nam ipsum cuius causa, finis; tale autem est, quod non alterius gratia, sed cuius causa cætera. quare si tale erit ultimum, non erit infinitum: quod si nihil tale, non erit ipsum cuius causa: *Arist. 2. Metaph. text. 8.*

XIII.

Quòd totius vitæ sit aliquis finis.

NON tantum cuiuslibet actionis, sed totius vitæ unus est finis ultimus, uni- cuique enim hominum, aut priuatim, aut publicè finis quidam positus est, quem intuentes, alia prosequantur alia fugiant, hic verò est, ut verbo dicam, Beatitudo. *Arist. lib. 1. Rhet. cap. 5.*

XIV.

An unus duos fines intendere possit.

NON potest homo duos sibi constituc- re fines simpliciter ultimos, seu alteri tertio non subordinatos, quamquam potest fieri actio propter duos fines non sibi subordinatos mutuò, modò Beatitudini saltem subordinentur ambo, vel ex duobus partialibus fiat unus totalis.

XV.

Quòd sit vnus omnium hominum finis.

ETSI tanta sit hominum cæcitas, vt alij alibi suam beatitudinem collocent, suumque finem vltimū, vnus tamen à natura constitutus est, quem assequantur, quicunque naturam ducem sequuntur. naturam dico, non peruersam, aut corpoream, sed rectam rationē, morumque certam regulā.

XVI.

Quòd omnia appetant summum bonum.

OMNE ens appetit, & quidem summo appetitu, suam summam perfectionem. vt enim appetitus ad perfectionem, sic summus ad summum se habet appetunt autem cæteræ naturæ, præter intelligentem, finem illæ quidem vltimum, non tamen formaliter vt vltimum.

XVII.

Quòd omnis homo velit esse beatus.

BEATE omnes viuere volumus: nec quisquam est in hominum genere, qui non huic sententiæ, antequam emissā sit, consentiat, *Aug. lib. de Moribus Eccl. cap. 3.* nullus enim id nō agnoscit. quidquid enim latenter vult, ab hac voluntate, quæ omnibus nota est, non recedit, *lib. 13. de Trin. cap. 3.*

XVIII.

Quòd naturalis sit appetitus iste.

OMNES homines naturali instinctu beati esse volunt, *lib. 4. contra Iul. cap. 3.* idque vnum ardentissimo amore expectant, *lib. 13. de Trinit. cap. 5.* ad hunc enim amorem natura nos compellit, cui summè bonus, & beatus creator hoc indidit, *ibidem cap. 8.*

XIX.

Quòd necessarius sit quoad specificationem.

BEATITVDINIS amor necessarius est quoad specificationem, necessarium quoque miseræ summæ odium, nam mi-feri non solùm esse nolumus, sed nequaquã velle possumus. *lib. de Nat. & grat. c. 49.* quis enim oderit bonum purum, quæ species est beatitudinis.

XX.

Quomodo necessarius quoad exercitium.

NÉCESSARIUS quoque quoad exercitium quamdiu species summi boni in mente existit, licèt huius amoris aliquatenus dominus sit homo, quatenus eum suspendere potest, non immediatè quidem, sed mediatè, desistendo à cognitione summi boni, à qua pendet amor.

XXI.

Quòd omnia appetantur propter Beatitudinem.

BEATVM esse tam magnum est, & bonum, vt hoc & boni velint, & mali, nec mirum est quòd boni propterea sint boni, sed illud est mirum, quòd etiam mali propterea sunt mali, vt sint boni, nam quisquis luxuria corrumpitur in hoc malo beatitudinem quærit, &c. *Aug. in Psal. 108.*

XXII.

Vnde demonstratur hæc veritas.

TANTVS est, tamque vnanimis Theologiae veteris cum Philosophia consensus in hac veritate, vt licet nulla proferretur ratio, per se tamen recipi deberet, vt communis notio; verum & hinc demonstratur ab Aristotele & D. Thoma, quòd finis vltimus sit principium, &c.

Harum conclusionum veritatem propugnauit GABRIEL MELIAND Parisinus, die II. Aprilis an. M. DC. L.

DE BEATITVDINE VITÆ IMMORTALIS.

I.

De duplici hominis vita.

VT homo constat duabus partibus, corpore quod mortale est, & animo, qui immortalis. sic duplicem habet vitam, vnā, quam trahit animus in corpore mortali mortalem, alteram quam agit seiunctus, vel in corpore mortalitatem exuto, immortalem.

II.

De duplici beatitudine hominis.

VTRIQUE vitæ sua est Beatitudo, quia vtrique conuenit sua summa perfectio, & vt loquitur Aristoteles *ἐν ζωῇ*. sed quemadmodum corpus animo, vita corporis animi vitæ, sic beatitudo mortalis seruit immortalī, via scilicet termino, medium fini.

D

III.

De subordinatione utriusque beatitudinis.

QVANDOQVIDEM via non potest cognosci sine termino, medium sine fine, quippe cum essentialis intercedat ratio, non potest certè beatitudo mortalis vitæ, in qua maximè laborat Philosophia Moralis, cognosci; nisi priùs Beatitudo immortalis vitæ inuenta fuerit.

IV.

De essentia & complemento.

IV B E T autem Divus Thomas I. 2. q. 3. art. 4. ut in beatitudine duo distinguantur, vnum quod est ipsum esse beatitudinis, aliud quod est beatitudinis proprium. essentiam vulgò dicunt & complementum; nam de essentia priùs dici oportet, utpote complementi principio.

V.

Tres notiones beatitudinis.

AT sciri non potest, qua in re reperiatur hæc essentia, nisi præ oculis habeantur istæ Beatitudinis notiones, quòd sit præsentia vel possessio summi boni. quòd unio cum summo bono, scilicet obiectivo, quòd perfecta quies animi, atque adeo summa perfectio.

VI.

De triplici animi vita.

IN animo vinculis corporis soluto, tria tantum reperiri possunt, substantia ipsa animi, vires operandi, siue ingentæ, quæ facultates; siue aduentitiæ, quæ virtutes; & operationes. vnde & triplex vita inest, substantialis, & potentialis, & actualis.

VII.

Quòd in substantia non sit beatitudo.

QVÆNAM de tribus est essentia & beatitudo? non sanè ipsa animi substantia, nam beatitudo per se non existit cum sit accidens, nec omnibus conuenit probis & improbis, quia merces virtutis; nec à natura inest hominibus, quia est naturæ absolutio quædam.

VIII.

Quòd neque in facultatibus.

NEQUE etiam sunt ipsæ facultates ingentæ, tum iisdem de causis, tum præterea, quia non sunt propter se expetibiles, sed propter operationem, propter quam totæ sunt à natura factæ. quæ ratio excludit quoque virtutes acquisitas, cum sint illæ etiam propter actionem.

IX.

Quòd in operatione sita sit.

RESTAT vt Beatitudo sit operatio animi perfecta; & vt loquitur Aristoteles *ἐν ὁραξία*. In omni autem operatione tria spectari debent, cuius sit facultatis, circa quod obiectum, & quomodo circa illud versetur, à facultate genus remotum, ab obiecto proximum, à modo differētia sumitur.

X.

Quot sententiae de essentia beatitudinis.

CVM animus duas omnino habeat facultates mentem & voluntatem, tres omnino fingi possunt principales sententiae de essentia Beatitudinis. prima Aristotelis reponentis in solo actu mentis, secunda Eudoxi in solo actu voluntatis, tertia Platonis in utroque.

XI.

Augustini cum Aristotele consensus.

ARISTOTELI consentit Augustinus tum aliis in locis non obscure, tum luculenter his verbis: quidquid laboras, ad hoc laboras vt videas; nescio quid magnum est quod visuri sumus, quando tota merces nostra visio est. *In psal. nonagesimum vers. ult.*

XII.

Consensus Diui Thomæ.

VTRIQVE accedit D. Thomas, siue lib. 3. *contra Gent. cap. 26. siue I. 2. q. 3. art. 4.* in hæc verba: Ad beatitudinem duo requiruntur; vnum quod est esse beatitudinis; alterum quod est accidens: quantū ad id quod est essentialiter Beatitudo, impossibile est quod consistat in actu voluntatis.

XIII.

Quòd non sita sit in actu voluntatis.

ET certè omnis actus voluntatis vel est amor, vel desiderium, vel delectatio; at amor abstrahit à præsentia boni, beatitudo verò est summi boni præsentia. desiderium est in bonum absens. beatitudo est ipsius possessio. delectatio est de boni possessione, beatitudo est ipsamet possessio.

XIV.

Quòd in actu solius intellectus.

DEINDE essentia cuiuscumque rei est illud, quod in ea primum est, & vnde cætera, quæ per se conueniunt, oriuntur; at in beatitudine, nihil visione summi boni prius est, & ex ea nascitur amor, delectatio, &c. est igitur visio summi boni obiectiui ipsa essentia beatitudinis.

XV.

Quòd non in actu operatiui intellectus.

QVONIAM Beatitudo est operatio intellectus, intellectusque diuiditur in operatiuum & contemplatiuum, oportet ut in operatione intellectus contemplatiui consistat. operatiui enim operatio non est propter se amabilis, sed propter opus, beatitudo tamen propter se amatur.

XVI.

Quòd non in actu prudentia.

ATQUE inde patet cur Aristoteles Beatitudinem Deorum, quæ eadem est animorum solutorum à corpore, collocet, non in actibus virtutum moralium, prudentiaque earum ducis, sed in contemplatione. nam τῶ θεῶν ἐνέργεια μακαριότητι ἀσφείρουσα, θεωρητική. lib. deo. Mor. cap. 8.

XVII.

Quòd non in opinione & fide.

INTELLECTVS contemplatiui operatio triplex est; opinio, quæ incerta; fides, quæ obscura; scientia quæ certa & euidens. Beatitudo igitur cum sit operatio perfecta, nec in opinionis, nec in fidei, etiam diuinæ, sed scientiæ in genere collocanda est.

XVIII.

Quòd non in scientia mortalis hominis.

SCIENTIA verò alia dependet à phantasmatis, qualem hîc habemus mortales; alia est independens, qualis decet animum secretum à sensibus. in illa non potest constitui essentia beatitudinis, quandoquidem est imperfectior, & propria coniuncti animi, ergo in ista.

XIX.

Quòd in visione aliqua.

SCIENTIA independens à phantasmatis, alia habet pro obiecto motiuo & viso substantiam corpoream, alia incorpoream, hæc quàm illa longè melior & perfectior, continet ergo essentiam beatitudinis : quæ est operatio optima, summâque perfectio.

XX.

Quòd non in scientia discursiua.

SED hæc iterum scientia fingi potest gemina, alia discursiua, alia intuitiua ipsius veritatis. discursiua omnis hanc saltē imperfectionem habet, quòd fit motus mentis à noto ad ignotum euntis, non ergo cōtinet essentiam beatitudinis, quæ est æterna quies, nã motus eternus esse nequit.

XXI.

Quòd in visione Dei.

VISIO igitur aliqua esse debet, sed cuius obiecti? optimè sanè, & infiniti, atq; adeo ipsius Dei, id est, veritatis & bonitatis substantiæ. Hic solus enim infinitum appetitum mentis, & voluntatis exple-re potest, qui solus in vna simplicissima essentia complectitur omne bonum.

XXII.

Vnde demonstrètur hæc veritas.

EX natura ipsiusmet hominis, quæ in tanta excellentia creata est, vt licet ipsa sit mutabilis, inhærendo tamen incommutabili bono, id est summo Deo, beatitudinem consequatur, nec expleat indigentiam suam, nisi beata sit, eique ex-plendæ nõ sufficiat nisi Deus, l. 12. de Civ. c. 1.

XXIII.

Definitio perfectæ beatitudinis.

HINC manifestum est ab Aristotele di-
 Huinè definitam beatitudinem opti-
 mam operationem. optimam dico, &
 quoad facultatem, qui intellectus; & quoad
 obiectum, qui Deus; & quoad modum,
 quæ visio; & quoad subiectum, qui beatus
 & immortalis animus.

XXIV.

XXIV.

De origine amoris & gaudiij.

EX hac luce mentis Deo plenæ inardescit voluntas, amore erga Deum, vt obiectum; gaudio erga possessionem tanti obiecti; amicitia erga Deum, vt tanti beneficij largitorem. vt autem Deus est omne bonum, sic illud gaudium est omne gaudium.

XXV.

De origine impeccabilitatis.

EX vtroque Dei amore gaudióque nascitur impeccabilitas, cuius enim boni tanta specie abduceretur voluntas à Deo, in quo fruitur omni bono sine permixtione mali, quo vel temperetur, vel saltem limitetur, quod vtrumque essentialiale est creato finitóque bono.

XXVI.

De origine securitatis.

EX impeccabilitate nascitur, & perpetuitas in beatitudine, & securitas in beato, quomodo enim Deus eriperet amico summum bonum, cùm sit optimus? aut mercedem subtraheret non demerenti, cùm sit iustissimus? ex perpetuitate fit, vt mensura beatitudinis sit æternitas.

E

XXVII.

De ceteris questionibus beatitudinis.

DE principiis visionis beatæ, specie scilicet impressa, luminéque gloriæ, de visionis inæqualitate, deque creaturarum in Deo viso comprehensione viderint Theologi, certè hoc vnum restat probandum Philosophiæ, quòd animus beatus appetat vnionem cum sua comparte.

XXVIII.

De summo malo.

OPPOSITA ex oppositis facilè intelliguntur, summi mali essentia in priuatione visionis Dei reponenda est, complementum verò in iis, quæ nascuntur ex hac visionis priuatione, scilicet odio Dei, tristitia, desperatione, de poena sensus nihil certi definit Philosophia.

Harum conclusionum veritatem propugnauit ARMANDVS IOAN. DE RIA NTZ DE VILLERAY *Parisi- nus, die Maij* M. DC. L.

D E
B E A T I T U D I N E
N A T V R A L I.

I.

Occasio questionis.

BEATITVDINEM homini à Deo propositam pro fine esse visionem diuinæ essentiæ, veritas est certa. sed quomodo, fide, an demonstratione? si fide, cur eam demōstrare conati sunt omnes ferè philosophi, etiam gentiles? si demonstratione, quid fiet statu puræ naturæ?

II.

Causa dubitationis.

QUOD enim demonstratur ex notionibus & beatitudinis & naturæ humanæ, id necessariò verum est, vbicumque erit naturæ humanæ & beatitudinis notio: est autem in quocunque hominis statu possibili vtriusque notio, ergo & veritas inde demonstrata.

III.

Quid sit status hominis?

STATUS hominis est ratio tendendi ad beatitudinem, duos ergo habet essentielles respectus, vnum ad viam qua tenditur; alterum ad terminum, quò tenditur. quare sumi potest duobus modis, adæquatè secundùm vtrumque respectum, inadæquatè verò secundùm alterutrum.

IV.

Duplex hominis habitudo ad beatitudinem.

DVOS item respectus habet homo ad beatitudinem, ad acquirendam & ad acquisitam; tendit ad acquirendam; comprehendit acquisitam; tendit mortalis, comprehendit immortalis, hinc in vita mortali, vt in via positus dicitur viator; in immortalis comprehensor.

V.

Quot modis dicatur naturalis.

STATUS hominis duobus modis dici potest naturalis, adæquatè scilicet, cuius nec via nec terminus superet naturam hominis, inadæquatè autem, cuius via non superet naturam hominis, terminus enim naturalis esse nequit, si via fuerit supra naturam.

VI.

Quot sint sententiae super ea re.

STATVM naturalem omni ex parte impossibilem statuunt, qui nouis dogmatibus student; omni ex parte possibilem plurimi de schola defendunt; media potest excogitari sententia, partim esse possibilem, partim impossibilem, quæ animi causa nunc proponitur.

VII.

Mediæ sententiæ explicatio.

VIDETVR enim posse dici non sine ratione non potuisse quidem homini proponi alium finem vltimum, quàm visionem Dei, quæ supernaturalis est, sed vt illa proposita fuerit acquirenda per media supernaturalia, potuisse tamen proponi accipiendam per conditiones naturales.

VIII.

Diuisio mediæ sententiæ.

QVARE nec immeritò affirmari potest statum puræ naturæ esse impossibilem, quoad finem, quippe cùm non possit alius proponi, quàm supernaturalis; sed esse possibilem quoad media, quippe quæ potuerint esse naturales tantùm actiones, quas Deus vt conditiones optaret.

IX.

Probatio quoad primam partem.

AGE enim, an non repugnat diuinæ prouidentiae erga res humanas ille status, in quo nullum esse queat ἀγλον καὶ τέλος ἀρετῆς, at nullum esse potest in statu puræ naturæ, quodnam enim esset? cognitio quippe Dei abstractiua conditiones præmij habere non potest.

X.

Conditiones præmij.

TRES saltem requiruntur, prima ut non sit commune bonis, & non bonis. Secunda, ut suos habeat gradus gradibus virtutum respondentes. Tertia ut sit propriè dicta beatitudo. Quarta addi posset, ut eam quisque sibi physicè non det, sed accipiat ex arbitrio munerantis.

XI.

Quòd cognitio abstractiua careat prima cōditione.

AT cognitio abstractiua Dei foret communis omnibus animis, quicunque soluti forent à corpore, siue bonis, siue non bonis, comprehenderet enim se unusquisque, & in se, tanquam in imagine, sui principium, qui Deus est, cognosceret sub aliena specie.

XII.

Solutio primæ responsionis.

AN fortè improbi animi seipfos non comprehenderent, eâque priuatione punirentur? at qui neque bene neque malè egissent, se comprehenderent nec ne? si ais, ergo communis erit cognitio bonis & non bonis. Si negas, ergo priuabuntur naturali bono, siue demerito, quod iniustum.

XIII.

Solutio secundæ responsionis.

FORSAN non sola cognitio præcisè, sed quæ coniuncta sit cum gaudio, secretâque ab omnibus modis esset præmium? verùm quid facies animis neque probis neque malis? an se cõprehendent, Deúmque cognoscent perfectè sine gaudio? an non perfectæ actionis appendix est voluptas?

XIV.

Solutio tertie responsionis.

EST qui dicat, non quamlibet cognitionem Dei abstractiuam fore mercedem, sed quæ habeatur per vias substantias separatas. Verùm, & illa cognitio foret communis homini probo, & substantiæ separatæ non probæ. vnde consequens foret, non posse illas substãtias condi in statu naturali.

XV.

Quòd careat secunda conditione.

ÆQUALIS quoque foret in omnibus probis hæc cognitio. Abstractiuæ enim cognitiones non possunt differre, nisi obiecto vel motiuo, vel terminatiuo, vel modo cognoscendi motiui. at idē esset terminatiuū, Deus; æquale motium, animus; æqualis cognitionis modus, comprehensio.

XVI.

De tertia conditione præmij.

VISIONEM Dei esse beatitudinem hominis aliunde non demonstrant veteres Doctores, quàm quia abstractiua cognitio tantum munus præstare nequeat. *Augustinus lib. duodec. de Ciuit. cap. 1. D. Thomas 1. 2. quest. 12. & lib. tertio contra Gent. cap. 51. Scotus in prologo.*

XVII.

Vnde probetur defectus tertiæ conditionis.

ET certè siue ex parte Dei, siue ex parte hominis, siue ex parte beatitudinis res consideretur attentius, occurrunt argumenta, quæ cognitioni abstractiuæ abiudicent dignitatem beatitudinis, solique visioni omnis veri bonique in vno ente, qui Deus est, collecti adiudicent.

XVIII.

XVIII.

Argumentum ex parte Dei.

NAM Deus qui se amat, pro dignitate, non potest si quam sibi gloriam velit, non velle optimam substantialiter, atque adeo non creare naturas intelligentes propter hanc optimam gloriam formalem: at gloria formalis optima substantialiter est sola visio Dei.

XIX.

Argumentum ex parte hominis.

DEINDE cū impossibile sit naturale desiderium esse inane, quod quidem esset, si non esset possibile peruenire ad diuinam substantiam intelligendam, quod naturaliter omnes mentes desiderant. necesse est dicere, quòd possibile est substantiam Dei videri ab animabus nostris, *D. Th. loc. cit.*

XX.

Testimonium Augustini.

NATVRA rationalis in tanta excellentia creata est, vt licet ipsa sit mutabilis, inhærendo tamen incommutabili bono, id est summo Deo, beatitudinem consequatur, nec expleat indigentiam suam, nisi beata sit, eique explendæ non sufficiat nisi Deus, *August. loc. cit.*

XXI.

Argumentum ex parte beatitudinis.

DENIQUE beatitudo debet esse omnium operationum optima, cum sit summa perfectio, at sola visio Dei est optima operatio hominis, est enim optimæ facultatis, intellectus; optimi obiecti, Dei; optimo modo, immediatè; in vita optima, immortalis; in optimo subiecto, beato.

XXII.

Quomodo visio exigatur à natura.

NEQUE tamen verendum est, ne idcirco visio Dei dicatur naturalis, non enim ipsa, quod subtiliùs notandum est, sed ipsius propositio ut præmij exigatur à natura rationali. Deinde *Aug. lib. 4. contra Iul. cap. 3. D. Thomas quæst. ult. super Boët. de Trin. art. 5. & Scotus in prologo* satis faciunt.

XXIII.

Quòd status pure nature sit possibilis.

DEVS ut est visionis absolutè dominus, eam potest proponere sub quacunque placuerit conditione acquirendam. nunc proposuit ut coronam iustitiæ, acquirendam per media æqualia; quidni ut donum liberalitatis adipiscendum per conditiones naturales proponere potuerit?

XXIV.

Exemplum familiare.

VT enim rex duobus nobilibus proponere potest *πολεμαρχίαν* sub diuersis conditionibus; vni si decem vrbes expugnauerit, tanquam coronam debitam meritis; alteri, si petendam curauerit ab amico regis. sic certè Deus regiam illam æternitatis dignitatem proponere potest.

XXV.

Quæ soleant obiici.

QVÆ solent quatuor obiici à contrariæ opinionis sectatoribus, concupiscentia, ignorantia, mortalitas, vitæque mortalis miseræ, non faciunt difficultatem. Nec enim, qua ratione comitantur puram eiusmodi naturã, quidquã nocent, aut iustitiæ diuinæ, aut sapientiæ, bonitatique.

XXVI.

De Concupiscentia.

CONCUPISCENTIA enim, vt est inclinatio in bonum sensibile, mala non est; sed prout rapit in consensum voluntatem, excutitque frænos rationis, at id non potest, nisi propter imbecillitatem rationis. quæ ita à Deo non est, vt Augustinus à Deo negat esse possibilitatem peccandi.

XXVII.

De Ignorantia.

IGNORANTIA quoque recti, de qua sola hîc quæstio est, vt est meræ priuationis, à Deo non est, quia non est ens. vt est prauæ dispositionis, originem ducit, vel ab aliis errorem docentibus, vel ex nobis malè ratiocinantibus, vnde à peccato est, siue aliorum siue nostro.

XXVIII.

De Mortalitate.

MORTALIS homo dicitur duobus modis, & quia mori potest, & quia moriturus est: posse mori conditio naturæ est; moriturum esse, pœna est peccati in statu viæ supernaturali; naturæ imbecillitas in statu viæ naturali: Idem dicendum de aliis miseriis.

Harum conclusionum veritatem propugnauit IOANNES DE CREIL Parisinus, die XXX. Aprilis M. DC. L.

DE BEATITVDINE VITÆ MORTALIS.

I.

De Beatitudine immortalī.

HOMINIS vita gemina est, vna mortalis, altera immortalis, vtrique sua conuenit beatitudo, sed immortalī perfecta, quæ in possessione Dei immediata consistat, cuiusque essentia sit sola operatio mentis, complementum verò amor, gaudium, impeccabilitas &c.

II.

Quòd sit aliqua mortalis beatitudo.

MORTALIS vita suam habet ipsa quoque beatitudinem, sed quæ viatorem quatenus viator est deceat, non quæ optima sit omnium absolute operationum, sed mortalium, seu animi cum corpore coniuncti propriarum: non quæ satiet omnem boni sitim, sed quæ ducat ad fontem,

III.

Non in voluptatibus posita est.

VNDE non in voluptatibus corporeis bonisque posita est, quippe cum homini communia sint hæc omnia cum brutis, Beatitudo autem propria esse debeat, deinde nec per se expeti debet secundum rectam rationem, nec cætera propter ipsam, quæ sunt notiones ultimi finis.

IV.

Neque in diuitiis.

OPVM aliæ sunt naturales. quæ defectus naturales suppleant, aliæ artificiales, quæ sunt naturalium commutandarum mensura, in neutro genere beatitudo residet. naturales enim sunt propter sustentandam naturam hominis, artificiales verò propter naturales habendas. neutrae propter se.

V.

Neque in gloria & potestate.

NEQVE honor neque gloria fama-que beatitudinis nomen ferre possunt. sunt enim extrinseca bona, beatitudo verò intrinsecum; Vnde nec potestas aut imperium idem nomen meretur. pendet enim utrumque ex aliorum voluntate, atque adeo ad fortunam pertinet.

VI.

Neque in scientiis.

IMo nec ipsæ scientiæ siue quæ operantur aliquid, siue quæ in contemplatione conquiescunt, veram continent huius vitæ beatitudinem, etsi contemplatiuæ non longè absint, quandoquidem per se non conducunt ad beatitudinem immortalem.

VII.

In quo quærenda sit.

AVGUSTINVS verbo totam rem absoluit *in psal. 34.* via est tota ista vita, & omnia, quibus vteris in hac vita, sic tibi esse debent, tanquam stabulum viatori, non tanquam domus habitatori, in eo enim quærenda est beatitudo mortalis, quo accedimus ad immortalem.

VIII.

In optima operatione.

ID autem est non facultas, aut habitus, quod voluere Stoici, sed operatio optimæ facultatis optimique habitus, quod sensit Aristoteles. omnis enim facultas, omnisque habitus propter operationem est amabilis, beatitudo autem propter se, est enim finis vltimus.

IX.

Quenam sit optima viatori.

ILLA virtus operatioque viatori quatenus viator est, censeretur debet optima, qua mouetur animus ad finem, mouetur verò non passibus, sed affectibus, iisque liberis, quibus dum mortalem agit vitam, suam deproperat efficere beatitudinem immortalem.

X.

Quomodo viator suam efficiat beatitudinem.

EFFICERE non potest physicè, quia visionis illius infinitæ, quæ sola esse potest beatitudo immortalis, Deus est obiectum, & quidem liberum, quod non videtur, nisi se videndum præbeat, siue lumine perfundens intellectum hominis, siue sui speciem imprimens.

XI.

Qua causalitate morali.

RESTAT ergo vt moraliter tantum eam producat, quatenus inclinat ad se voluntatem ipsiusmet obiecti, qui Deus est, vt eam visionem physicè faciat; quippe alia efficientia morales, quæ sunt suasio, imperium, minæ &c. hic locum nullum habere certè possunt.

XII.

Quotuplex sit cultus.

INCLINAT autem cultu & amore, colitur Deus vt primum principium. religione quidem, vt principium entis ; fide, vt principium veritatis cuiuscumque : obedientia, vt primus legislator, seu principium veritatis practicæ. spe denique, vt principium bonitatis seu perfectionis.

XIII.

Cur omnis virtus dicatur pietas.

ATQVE hinc patet cur Augustinus alique Philosophi omnem actionem bonam vocent pietatem, cultus enim principij vt principium est, vocatur pietas. at omnis actio honesta est cultus principij saltem vt est primus legislator, multo magis vt principium entis &c.

XIV.

An sit amicitia inter Deum & hominem.

AMORE etiam coli Deum demonstrat Philosophia, verum an sit amicitia Deum inter & hominem quæstio semper fuit, negasse videbitur alicui Aristoteles lib. 8. Mor. cap. 7. propter nimiam vtriusque naturæ distantiam, verum de amicitia tantum æqualitatis intelligendus est.

XV.

Quòd essentia beatitudinis sit amor.

EX his consequens est, quòd optima viatoris facultas sit voluntas, amor optima operatio, atque ita duæ animi facultates partiantur beatitudinem totam hominis, vt intellectus sibi vindicet essentiam immortalis, voluntas essentiam mortalis.

XVI.

De accidentibus beatitudinis.

QUID sit beatitudo dictum est, dicendum verò qua in vita reperiri possit, quòve in hominum genere, quibus egeat adiumentis, siue vt acquiratur, siue vt compleatur, retineaturque. nonnullum enim dissidium super eare intercedit Theologiam inter & Philosophiam.

XVII.

Quotuplex sit vitæ ratio.

QUADRUPLEX est viuendi ratio, voluptuaria, quæstuaria, actiuosa, & contemplatiua. omnis enim vitæ ratio aliquid vnum intendit: quæ vacuitatem doloris, voluptuaria; quæ abundantiam opum, quæstuaria; quæ reipublicæ bonum, actiuosa; quæ studium sapientiæ; contemplatiua.

XVIII.

De voluptuaria & quaestuarial.

VOLVPTVARIAM damnat Aristoteles *lib. 1. Mor. cap. 5. & lib. 10. cap. 3.* quia homo ad operandum factus est, dum hic viuit, non item ad quiescendum. Quaestuariam proscribit *lib. 1.* tanquam violentam, & veluti quoddam iustum latrocinium, deinde quia trib⁹ aliis vitæ rationib⁹ seruit.

XIX.

De contemplatiua & actiua.

PORRO *lib. dec. Mor.* duplicem agnoscit beatitudinem, vnā humanam, alteram diuinā, illam in actiuosa vita reponit, istā in contemplatiua, homo enim animal politicum est, Deus autē per se sibi sufficiens est. Actiuosa contemplatiua tantum cedit, quantum homo Deo.

XX.

In quos cadat beatitudo.

QVÆRVNT Philosophi cadātne beatitudo in omne genus hominum, feruile scilicet & ingenuum &c. Negat Aristoteles, affirmat Theologia; dissidium tollitur si Aristoteles de perfecta operatione inter homines locutus sit, Theologia de dispositione ad beatitudinem immort.

De adiumentis beatitudinis.

DE adiumentis Beatitudinis quæ tria vulgò censentur, bona corporis, bona fortunæ, & amici, aliter sentit Peripatus, aliter Stoa, ille enim adiumenta requirit, non tamen expetit vehementer; ista, sola se virtute contentam iactat. Humanior est Peripatus, Stoa diuinior.

Harum conclusionum veritatem propugnauit FRANCISCUS DELAVAL Parisinus, die 7. Maij M. DC. L.

PROTHEORIA LIBERTATIS.

I.

Notio libertatis.

LIBERTATIS hæc est notio, quòd sit modus quidam quo voluntas agit ex ratione, vnde antequam ipsius essentia inquiratur, quatuor prænosci debent, an homo agat liberè; quid sit ratio practica, ex qua agit; quid voluntas, qua agit; quotuplex agendi modus.

II.

Quòd homo sit præditus libertate.

HOMINEM libertate præditum in agendo, probare non potest Moralis Philosophia, omnis enim ars supponit suum subiectum esse, at Moralis subiectum actio est humana, id est libera. est tamen ad essentiam inueniendam vtile recognoscere sapientum probationes.

H

III.

Vnde probetur hæc libertas.

SVNT illæ probationes in triplici genere, aliæ enim petuntur ab auctoritate præfertim diuina; aliæ ex causis, quæ sunt ratio & voluntas, id est rationalis appetitus; aliæ sumuntur ex effectibus libertatis, scilicet præmiis & pœnis, &c. præceptis, & suasionibus, &c.

IV.

Authoritas Ecclesiast. cap. 15.

DEVS ab initio fecit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui, si volueris conseruabis mandata, & fidem bonam placiti, Apponet tibi ignem & aquam, ad quodcumque volueris extende manum tuam, &c. ecce apertissimè expressum liberum arbitrium. *Aug. lib. de gr. & lib. cap. 2.*

V.

Homo liber est quia rationalis.

HOMO agit iudicio, quia per cognitionem iudicat aliquid esse fugiendum vel prosequendum, sed quia iudicium illud non est ex naturali instinctu in singulari operabili, sed ex collatione quadam rationis, ideo agit libero arbitrio potens in diuersa ferri, *D. Thomas 1. p. q. 83. art. 1.*

VI.

Homo liber est quia voluntate agit.

DATVM est animæ liberum arbitrium, quod qui nugatoriis ratiocinationibus labefactare conantur vsque adeo cæci, vt ne ista ipsa quidem vana atque sacrilega propria volūtate se dicere intelligāt. *Aug. de quant. an. c. 3.* Volūtas est liber ad faciēdum & non faciendū animi motus, *lib. de 2. n. c. 12.*

VII.

Ratio à pœnis & præmiis.

LEGVM latores puniunt eos, qui improbè egerint, modò nec vi, nec ignorantia: honorant verò, qui præclarè, quasi illos deterrituri, istos excitaturi; atqui ad ea nemo hortatur, quæ neque in nostra potestate sunt, neque sponte fiunt, *Aristoteles lib. 3. Mor. cap. 1.*

VIII.

De cognitione practica.

QUID QUID liberè fit, amore aliquo fit; nihil amatur nisi cognitum. huc autem nihil admodum pertinet intellectus contemplatiuus, quippe qui nullius actionis sit principium. operatiuus autem tres habet operandi modos, apprehensionem, iudicium & rationem.

IX.

Conditiones apprehensionis practice.

OMNIS apprehensio amoris effectiua tria habet, primùm quòd sit complexa, deinde quòd respectiua ad ipsum amantem. respectiua inquam, formaliter in homine, materialiter in brutis, vnde fit vt nihil amet, qui se non amat. Denique quòd iudicij vel materia, vel fructus.

X.

Conditionum cause.

COMPLEXA est, quia rem repræsentat, & bonitatem eius. respectiua, quia nihil repræsentatur vt amabile, nisi repræsentetur cui sit amabile. Denique iudicij vel materia est, quia examinari potest, an sit conformis obiecto; vel fructus si remanet habitu post actum iudicij.

XI.

Iudicij practici diuisiones.

IUDICIUM operatiuum aliud materiale est, quod in brutis; aliud eminens, quod in Deo; aliud formale, quod in homine: hoc diuiditur in vniuersale ex parte vtriusque termini, singulare ex parte vtriusque termini, & mixtum. Solum singulare est proximum principium operationis.

XII.

De circumstantiis.

IUDICIUM fit singulare per circumstantias, quas inter maximè elucent, finis, personarum qualitas, & actionis modus. quot autem circumstantiæ numerari debeant, an septem, vt solent Rhetores, an quinque duntaxat vt Aristoteles, quæstio est nullius momenti.

XIII.

Quotuplex syllogismus practicus.

SYLLOGISMVS practicus, alius ad specificationem actus determinat, alius ad exercitium, ille dicitur practicus tantum, iste practice practicus, quia, vt ait Aristoteles, actioni dominatur. vtriusque antecedens, quod è duabus propositionibus constat, diligenter examinari debet.

XIV.

De syllogismo practico tantum.

SYLLOGISMI practici maior propositio vocatur ab Aristotele vniuersalis, in scholis autem lex minor ab Aristotele particularis nominatur, at vulgo factum dicitur. maior enim continet regulam vniuersalem morum, quæ lex est; minor circumstantias, quæ sunt singulares.

58 PROTHEORIA LIBERTATIS
XV.

De syllogismo practice practico.

SYLOGISMVS practice practicus habet pro maiore proportionem mediorum ad finem, pro minore voluntatem finis: unde consequens est non posse concludi syllogismo practico, amandum esse finem, quia finis est, quare nec amari ipsum amore, qui ex ratione nascatur.

XVI.

Quod syllogismus practicus sit contingens.

OMNIS syllogismus practicus contingens est. minor enim quia circumstantias continet, non habet necessitatem. Unde D. Thomas, *loco citato*, quia circa contingentia iudicium rationis ad diuersa se habet, & non est determinatum ad vnum, necesse est, quod homo sit liberi arbitrij.

XVII.

De usu rationis.

ILLE dicitur habere rationis usum, qui iudicare potest, veræne sint, an falsæ præmissæ syllogismi practici; potest autem qui *κρίνει* vtriusque habet præsto; habet verò, respectu vniuersalis, qui notiones habet moralium terminorum; respectu singularis, qui sensus operantes.

XVIII.

Cur infantes impotes rationis.

ATQUE hinc patet, tum cur infantes vsum rationis non habeant, ignorant enim maiorem, quia necdum experientia adepti sunt intelligentiã terminorũ moraliũ. tum cur alij citiũs, alij seriũs fiant rationis compotes, & idem homo circa vnum obiectum celeriũs, circa aliud tardiũs.

XIX.

Cur amentes impotes rationis.

AMENTES carent ratione, alij quidem, quia peccant in maiore, & iis læsa est ratio; alij verò, quia errant in minore, & iis laborat imaginatio; alij denique, quia in vtraque præmissa falluntur, & iis vtrumque principium corruptum est, vnde difficilis admodum curatio.

XX.

Cur fatui, ebrj & phrenetici.

DE fatuis idem dicendum ac de infantibus, idem quoque de ebriis, ac de phreneticis. Fatuus enim perpetuus infans est, ebrius autem ac phreneticus momentaneus amens. Quæ sit autem rationis, quæ imaginationis læsio, aperietur in lib. de anima.

XXI.

Cur dormiendo somniantes.

QVI dormiendo somniant, etsi ratiocinentur sæpe, non tamen vsum rationis habent perfectum, quippe qui de minoris veritate iudicare nequeant, somno sensibus impeditis, quorum tamen actuali operatione opus est ad circumstantias diiudicandas.

XXII.

Quot sint actus rationis circa media.

CVM ratio omnis practica circa mediorum amorem versetur. necesse est tres illius esse actus, inquisitionem, consultationem & iudicium; inquisitione media inveniuntur, consultatione comparantur, iudicio optimum fecernitur ab aliis.

Harum conclusionum veritatem propugnauit IOANNES MARTEL Rothomagensis, die XXI. Maij M. DC. L.

S E C V N D A P A R S
 P R O T H E O R I Æ L I B E R T A T I S,
 D E V O L V N T A T E.

I.

De principio acquirenda perfectionis.

S V V M est singulis substantiis insitum principium tendendi ad propriam perfectionem, in eaque adepta quiescendi. sed vt perfectio respondet perfectibili, atque adeo diuersa diuerso, sic quoque diuersa oportet esse perfectionis principia in diuersis substantiis.

II.

Quotuplex eiusmodi principium.

T R E S sunt substantiarum gradus, primus expertium cognitionis, in quo sunt plantæ, secundus sentientium duntaxat, in quo brutæ animantes. tertius ratione etiam vtentium, in quo homo. Suum est singulis principium perfectionis, primo natura, secundo appetitus, tertio voluntas.

III.

Definitiones trium principiorum.

NATURA est principium motus & quietis intrinsecum mobili, quatenus est, id quod est. Appetitus est facultas animi, qua mouetur in bonum præeunte imaginatione. Voluntas apud Arist. est appetitus rationalis, apud August. liber animi motus ad faciendum & non faciendum.

IV.

Singulorum ἐνέργεια.

MOTVS naturæ, seu ἐνέργεια vocatur à Græcis ὁρμή, à Latinis impetus. ἐνέργεια appetitus, à Græcis ὁρεξις & πάθος, à Latinis appetitio, motus animi, & passio; ἐνέργεια voluntatis, à Græcis βούλησις, à Latinis Grammaticis voluntas, à Scholasticis volitio nominatur.

V.

Comparatio trium principiorum.

QUATVOR ex ea cognoscuntur, 1. quòd ita se habeat vnum ad suā substantiā, vt alterū ad suā. 2. quòd appetitus sit mediæ cōditionis inter naturā & volūtātē. 3. quòd voluntas naturæ, natura voluntati opponatur mediāte appetitu. 4. quòd nobilius totā habeat perfectionē ignobilioris, & aliquid quo excellat.

VI.

Quid ex proportionē principiorum.

EX primo fit, vt nomina singulis propria communicentur omnibus. proportio enim communicat nomina. Sic plantæ dicuntur appetere & velle humorem, sic bruta animans dicitur natura ferri, & voluntarios habere motus, sic homo dicitur appetere liberè &c.

VII.

Quid ex oppositione mediæ cum extremis.

EX secundo nascitur, vt appetitus naturæ oppositus appelletur voluntas, oppositus voluntati dicatur natura. Omne enim medium vni extremorum oppositum, sortitur & nomen & rationem alterius extremi. Sic cinereus color præ albo niger est, præ nigro albus.

VIII.

Quid ex oppositione extremorum.

EX tertio oritur, vt si natura cum voluntate comparetur, qua voluntas præstat appetitui, natura nomen appetitus sumat; si voluntas opponatur naturæ, qua natura deficit ab appetitu, iam voluntas appelletur nomine appetitus. eiusque rationem habeat.

IX.

Quid ex affinitate nascatur.

EX quarto sequitur vt valeat illa celebris distinctio reduplicatiua, appetitus scilicet, qua est natura, & qua est appetitus formaliter. Voluntatis quoque quatenus est appetitus, & quatenus est rationalis. horum verò quatuor incogitantia mirum quot errorum sit occasio.

X.

Quot modis voluntas spectetur.

MO V E T V R voluntas à mente, cuius sunt operationes, apprehensio, iudiciũ & ratio. à singulis moueri potest: quatenus ab apprehensione mouetur, dicitur appetitus; quatenus à iudicio, volũtas: quatenus à ratione, liberũ arbitriũ. obiectũ appetitus bonũ est; voluntatis, finis; arbitrij, medium.

XI.

Quot modis actus spectet ad voluntatem.

AC T V S aliquis dici potest voluntatis duobus modis, vel elicentis, vel imperantis, illum elicit, quem immediatè ex se suoque veluti finem producit, imperat autè ad quẽ producendũ mouet alias facultates immediatè producturas. quia elicitus imperati principiũ est, de ipso videndum prius.

XII.

Diuisio actuum elicitorum.

ACTVS eliciti alij circa bonum, qui conuerfionis dicuntur, alij circa malū, qui auerfionis. bonum enim & malum obiecta funt facultatis vnus eiuſdēque, quam idcirco Diuus Thomas ſubtiliter diſtinguit pro duplici reſpectu ad duplex obiectum, in voluntatem & noluntatem.

XIII.

Diuiſio actuum circa bonum.

BONVM ſola mente cognoscibile duplex eſt, finis & medium, hinc actus conuerſionis diuiduntur ab Auguſtino in fruitionem, quæ circa finem; & vſum, qui circa media verſatur. hunc enim definit amorem boni propter aliud adipiſcendum; illam verò, amorem boni propter ſe.

XIV.

De actibus circa finem.

CIRCA finem tres actus ſunt, amor, intentio, & fruitio. Finis quippe conſiderari poteſt, & quā propter ſe amabilis, & quā acquirendus per aliud bonum, & quā per aliud acquiſitus, prima conſideratione obiectum eſt amoris, ſecunda intentionis, tertia fruitionis.

XV.

De actibus circa media.

CIRCA media tres item sunt actus, electio, consensus, & usus. Post factam enim mediorum cōparationem, vnum præ aliis amat voluntas; hunc amorem excipit sentētia pro medio electo. Imperiū placet volūtati, quod cōsentire est, tum applicantur facultates ad exequēdum, quod est vti.

XVI.

Quid sit imperium.

QUOD pertinet ad actus imperatos, videndum, quid sit illud internum hominis imperium, qui imperium teneant, qui pareant imperio, quænam imperentur, & quis sit imperij modus. Porro imperium vt hīc sumitur est ordinatio inferioris ad finem superioris.

XVII.

Cuius facultatis imperium.

CV M nobilioris sit, meliorisq̃ue imperare, parsq̃ue hominis rationalis nobilior sit animali, illi debetur naturaliter imperium, at in rationali duæ sunt facultates ratio & voluntas, cuius est imperium? rationis certè formaliter, cū sit ordinatio; præsuppositiuè voluntatis, cū sit ad finē volitū.

XVIII.

Quae subsint imperio.

FACULTATES inferioris partis, sunt partim naturales, scilicet nutritiua, augmentatiua & generatiua; partim animales, nimirum sensus, appetitus & potentia motrix. non subsunt omnes imperio rationis, sed animales tantum, aut naturales quatenus ab animalibus dependent aliquo modo.

XIX.

Quis modus imperij.

IMPERII modus geminus est, despoticus & politicus. despoticus est domini in seruos, politicus magistratus in ciues. Seruus quā seruus, mouetur & nō mouet; ciuis mouetur, quia se mouet. ratio potētiae motrici quoad motus voluntarios despoticē imperat, appetitui autem duntaxat politicē.

XX.

A quo principio moueatur voluntas.

VOLVNTAS ab obiecto moueri potest, sed cognito, bono quidem ad amorem, malo ad odiū, mouetur quoque ab intellectu cognoscente obiectum. ab appetitu verò inferiori eatenus mouetur, quatenus ex ipsius motu fit vt obiectū modò conueniēs esse incipiat, modò nō conueniens.

XXI.

A quo extrinseco principio.

AB extrinseco principio efficienter moveri non potest, saltem immediatè, & indirectè, præterquàm à solo Deo, cuius virtuti nihil imperium, cū sit creator. an autē Deus moueat voluntatem sine intellectu, esto in philosophia problema, Theologi enim, quid ad rem suam spectet, viderint.

XXII.

An violentia inferri queat voluntati.

INFERRI quidem potest necessitas voluntati, quoad actus siue elicitos siue imperatos, non tamen violentia, quoad elicitos, saltem physica, moralis enim, quæ nihil est aliud quàm intentatio mali, sæpè fit. Nihil iuberi legitimè potest, quod sit impossibile, quamdiu impossibile supponitur.

Harum conclusionum veritatem propugnauit LVDOVICVS BLAVY *Parisinus,*
die XXVIII. Maij M. DC. L.

DE ESSENTIA LIBERTATIS HUMANÆ.

I.

Quòd sit in homine libertas.

LIBERTATE præditum hominem quisquis negat, indignus est, qui uiuat vitam humanam, cuius anima est libertas arbitrij. Quid sit autem hæc libertas, etsi fortè nemo sit tam tardus, ut nesciat, disputant tamen Philosophi, Theologique animosiùs.

II.

De genere libertatis, quod est potestas, &c.

VT veritas elucescat, sumendum est principium, quod ambæ partes fateantur, id enim quamdiu non præstatur, tamdiu necesse est altercationes accendi magis quàm finiri. Omnes autem fatentur quòd libertas est potestas agendi ex aliqua cognitione.

III.

Est potestas agendi ex aliqua cognitione.

STATVENDVM quoque essentiam inquiri illius in agendo potestatis, quæ neque fit in brutis animantibus, neque in hominibus illis, qui vsum rationis vel nondum adepti sunt, vel morbo amiserunt, vel ebrietate somnove habent impedimentum.

IV.

Qua ex cognitione hominis.

TRES sunt in homine cognitionum modi, apprehensio, iudicium simplex, & ratio; apprehensionum item diuersi modi, nam vel simplex est, vel complexa; complexa item alia repræsentat vnum obiectum sub duplici specie, boni scilicet & mali, alia repræsentat duo bona, &c.

V.

Non ex apprehensione simplici.

LIBERTAS non est potestas agendi ex sola apprehensione simplici, nec enim ista apprehensio mouere potest voluntatem, quandoquidem ad eiusmodi motum requiritur repræsentatio rei, & bonitatis. Deinde bruta habent simplices apprehensiones imaginationis; dormientes etiam mentis.

VI.

Non ex complexa rei sub specie boni.

NON est etiam potestas agendi ex apprehensione complexa boni, tum quia apprehensio ista est in brutis, in quibus vocatur à Diuo Thoma naturalis instinctus, & iudicium naturale; tum quia amentes dormientésque, &c. bona etiam spiritualia sic apprehendunt.

VII.

Non vnus sub specie boni & mali.

NEQUE etiam est potestas agendi ex apprehensione vnus rei sub duplici quasi vultu, bonitatis, & malitiæ: nam & canis apprehendit carnem vt bonam famescienti, & vt malam propter memoriam verberum: deinde quis non somniando multa eiusmodi vidit sub duplici forma.

VIII.

Non multorum bonorum vel malorum.

NEQUE item est potestas agendi ex apprehensione duorum bonorum; nam non tantùm brutæ animantes sic multa bona apprehendunt, sed amentes, somniantésque agunt cum eiusmodi apprehensione, nec tamen liberè agere dici possunt, vt tota humanitas sentit.

IX.

Non ex sola reflexione.

FORTE aliquis desideret amplius reflexionem mentis, sed præterquam quod reflectuntur suos in actus amentes sæpè atque dormientes, dici non potest, cur eiusmodi reflexio desideretur, nisi quia necessaria est ad aliam operationem, puta iudicium aut rationem.

X.

Non ex iudicio simplice.

IUDICIUM aliud simplex, cuius veritas probari non potest per medium. aliud compositum, quod est syllogismi conclusio. Potestas agendi ex simplici iudicio non est ea libertas, quam quærimus, neque enim aut practicum est, aut diuersum ab apprehensione complexa.

XI.

Quare non ex simplice iudicio.

NON est quidem practicum, cum sit vniuersale, praxis autem circa singularia versetur; neque etiam diuersum à complexa apprehensione, quoad modum mouendi voluntatem, quippe ab ea non differt, nisi sola veritate, quæ nihil per se facit ad modum mouendi voluntatem.

XII.

Sed ex ratione.

RESTAT igitur ut ea cognitio, quæ requiritur ad liberè agendum sit ratio, atque ita definienda sit libertas, in actu primo, facultas agendi ex ratione; in actu secundo, actio facta ex ratione, ratione inquam, cuius usus habeatur perfectus, id est habeantur omnia ad veritatem necessaria.

XIII.

Quodnam sit subiectum libertatis.

HINC autem statim constat, quodnam sit subiectum liberæ potestatis; si enim quæritur subiectum quod, est omnis natura rationalis, quatenus ratione agit; si subiectum quo, ut parte, est pars superior in homine; si subiectum quo, ut facultate, est radicaliter mens, formaliter voluntas.

XIV.

Quis proprius actus libertatis.

CONSTAT etiam quis sit proprius & primus libertatis actus. ille enim ipse est, qui ratione primus concludi potest; potest autem solus amor mediij, non item amor finis, solus ergo amor mediij, atque adeo electio primus est liberæ potestatis actus.

XV.

Non finis sed media sunt obiectum.

CONSTAT tertio finem, qua finis est, non esse obiectum terminatum liberæ actionis, quamquam est motuum, unde amor finis potest dici liber actiue, quia imperat, & eligit, quod voluit Augustinus, non potest dici liber passiuè, quod negant scholæ.

XVI.

Omnis libertas est arbitrij.

CONSTAT quarto fictitiam esse, & declinandæ veritatis tantum causa inuentam diuisionem libertatis propriè dictæ, in eam quæ voluntatis, & circa finem versetur, & eam quæ liberi arbitrij, & circa media occupetur. Omnis enim libertas arbitrij est.

XVII.

Tres gradus libertatis.

NEC minùs clarum est quintò, cur tres gradus libertatis Bernardus inuenierit, arbitrij, consilij, & complaciti. Electio enim tum demum perfecta est, cum quis ex ratione, quod arbitrij; rectum, quod consilij; & delectabiliter, quod complaciti est, eligit.

XVIII.

Quis graduum essentialis.

VNDE & sextò elucet, cur primum gradum essentialem posuerit libertati, cæteros accidentales. Nam nemo liber est, qui non eligat, seu ratione agat, at prauum sæpe eligitur, vt à peccantibus, aut rectum quidem eligitur sed ægrè, vt in continentibus Aristoteles animaduertit.

XIX.

Quo quisque gradus pertineat.

HINC consequens septimò, vt primus gradus aptè dicatur pertinere ad naturam, quia rationis est; secundus ad gratiam, quia boni est; tertius ad gloriam, quia in eo statu tantum perfectus est, cum caro non concupiscit aduersus spiritum, nec spiritus aduersus carnem.

XX.

Indifferentia libertati essentialis.

CONCLVDIT octauò Diuus Thomas illo ex principio, essentialem esse libertati indifferentiam, non eam, quæ propensionis dicitur, quomodo à Catholicis affirmari imaginantur Heterodoxi; sed quæ est electionis, seu potestas vtriusque partis agenda, quomodo fert communis sensus.

XXI.

De libertate Dei, Christi, beatorum.

VNDE tandem colligere licet libertate perfectissima Deum agere, etsi peccare non possit, quia potestas peccandi re ipsa impotentia est. Beatos quoque tanto habere liberius arbitrium, quanto minùs sunt peccandi potentes. Christum in omnibus perfecta electione egisse.

XXII.

Aristotelis defensio.

EX quibus omnibus denique conficere licet, falli absurdè, qui opinantur Aristotelem in negotio libertatis, aut fidei Catholicæ, aut Patribus fidei interpretibus, præsertim Augustino dissentire. Ita enim consentit, ut quisquis ab eo dissentit, à fide sit alienus.

Harum conclusionum veritatem propugnauit AVGVSTINVS THIERSAVLT *Parissinus, die* XVIIII. Iunij M. DC. L.

DE LIBERTATIS
ET NECESSITATIS
seu pugna seu concordia.

I.

Questionis momentum.

OSSITNE stare necessitas agendi cum libertate, an pugnet potius, quæstio est tanti momenti, ut ex hac vna pendere dicat Angel. Doctor, *qu. 6. de malo art. unic. de Elect.* omnem Theologiam Philosophiamque Moralem; & hinc pugna Catholicos inter, & Calvinistas.

II.

In quo conueniunt partes.

CONVENIUNT ambæ partes in duobus, primò, quòd libertas sit potestas agendi expers alicuius necessitatis, id enim euincit authoritas sapientum volùtatem & necessitatem opponentium. Secundò, quòd aliqua necessitas cū libertate non pugnet, id quippe demonstrat Augustinus *lib. 5. de Ciu. c. 10.*

III.

Quæstionis status.

QVÆRITVR ergo, an libertas pugnet cum necessitate sola coactionis, & cōciliari possit cum necessitate spontanea, & antecedente physica. affirmant Hæretici, negant Catholici, vt videre licet in erudito opere Antonij Richardi Theologi, ea de quæstione præsertim edito, *lib. I. sect. I. §. 3.*

IV.

Methodus solutionis.

VT quæstio solvatur, videndum primò, quotuplex sit necessitatis modus, quotuplex etiam indifferentiæ. secundò, quæ axiomata certa sint, quibúsque vti liceat, vt principiis demōstrandi. tertio, quid ex principiis positis cōcludatur in vtramque partē, & ab Augustino & ab Angelico Doctore.

V.

Quid necessitas & indifferentia.

NECCESSITAS agendi est determinatio agentis ad vnam partem, cum impossibilitate oppositæ. Indifferentia verò, est possibilitas vtriusque partis. vnde patet necessitatem & indifferentiam ita pugnare, vt impossibilitatem, & possibilitatem, atque adeo contradictoriè.

VI.

Diuisio necessitatis.

NECCESSITAS, vt intelligi non potest sine determinante, & eo ad quod determinatur, sic etiam commodè diuidi nō potest, nisi consideretur ex vtraque parte. Porro vt nulla quæstio difficilior est in tota morali, quàm quæ nūc tractatur, ita nullibi opus est subtilioribus & diuisionib. & distinctionib.

VII.

Prima diuisio ex parte determinantis.

ID vnde petitur determinatio, vel antecedit actionem, vel comitatur, vel consequitur, (causalitate non tempore) hinc necessitas diuiditur in antecedentem, quæ petitur à principio actionis; consequentē, quæ ab effectu; comitantem, quæ à coniuncto, non tamen vt principio, vel effectu.

VIII.

Ex Anselmo lib. cur Deus homo cap. 18.

EST necessitas præcedens, quæ causa est, vt sit res; & est necessitas sequens, quam res facit. Præcedens, & efficiens est cū dicitur cælum volui, sequēs verò, & quæ nihil efficit, sed fit, est cū dico te ex necessitate loqui, cū loqueris, significo enim, nihil facere posse, vt dum loqueris non loquaris.

IX.

Diuisiones duæ similes.

HÆc diuifio non differt à duabus illis celebribus, quarum primam inuenit Aristoteles *lib. de Interp. c. 9.* excepit Augustinus *libro 5. de Ciu. cap. 10.* in necessitatem Rei, & Dicti: secundam docuit D. Thomas *1. parte quest. 14. art. 13.* in necessitatem Consequentis, & Consequentiaæ.

X.

Necessitas dicti & rei.

CVM enim concludimus actionem aliquam seu rem esse aut fore, & quidem certò, conclusio est, vel $\tau\delta\acute{\nu}\pi$, seu à priori, sicque medius terminus causa est, cur actio seu res sit, vel $\tau\delta\acute{\nu}\pi$, seu à posteriori, atque ita medius terminus non est causa cur actio seu res sit, sed tantum cur esse dicatur.

XI.

Necessitas consequentis & consequentiaæ.

QUIA etiam in omni syllogismo, positis præmissis, necesse est aliud euenire. ipsaque conclusio sumitur, vel pro obiecto, quod vocatur consequens; vel pro illatione mentis, quæ dicitur consequentia, oportet vt præmissæ inferāt necessitatem, vel obiecti simul, & illationis, vel illationis solius,

XII.

Quotuplex necessitas antecedens.

PRINCIPIVM actionis seu causa determinans, determinat vel vt causa Moralis, vel vt Physica; hinc necessitas antecedens gemina recipitur ab omnibus, Moralis, & Physica; illa est quæ petitur ab alio moraliter mouente, ista, quæ ab alio Physicè mouente, quanquã Moralis vix dicitur necessitas.

XIII.

Quotuplex antecedens moralis.

CAUSA Moralis mouet per se alterius personæ, vel rationem, vel appetitum. Si rationem efficaciter, dicitur persuadens. Si appetitum, vel voluptate mouet, & dicitur alliciens; vel dolore, & dicitur terrēs seu cogens. Hinc triplex item genus necessitatis Moralis antecedentis distinguere potest.

XIV.

Quotuplex Physica.

CAUSA determinans Physicè, vel mouet contra inclinationem, & dicitur violentiam inferre; vel secundum inclinationem, & dicitur inclinans: hinc necessitas Physica antecedens diuiditur in inuitam, & spontaneam, quæ diuisio Aristotelis est, l. 3. Mor. c. 1. loquentis de spontaneo & inuito.

XV.

Quotuplex necessitas inuita.

VERVM quoniam id quod determinat Physicè contra inclinationem, vel positiuè motum imprimit in oppositam, ac fertur inclinatio partem, vel negatiuè duntaxat, tollendo principium oppositæ partis, scilicet cognitionem. Hinc necessitas Inuita iterum duplex, Violentiæ, & Ignorantiæ.

XVI.

Quotuplex spontanea.

NECCESSITAS Spōtanea iterum statuitur à D. Thoma, *qu. 22. de Verit. & qu. 23. art. 4.* Vna, quæ naturalis inclinationis, alia quæ ex fine. Illa dicitur Absoluta, quia est ab ipsa facultatis natura in suum obiectum formale toto impetu ruentis, ista Ex hypothesi, quia nascitur ab alio amore præcedente.

XVII.

De sensu composito & diuiso.

Hic opportunè se offert decantata illa diuisio necessitatis, quam videntur sibi Thomistæ sumere ex Magistro suo, in eam quæ in sensu diuiso, & eam quæ in sensu composito; prior enim non differt ab absoluta; posterior autem, est ea ipsa quæ solet in scholis conditionata nominari.

XVIII.

Quotuplex conditionata.

SED interest, ex quo supposito nascatur agendi necessitas, illud enim vel libera electione positum est, vel sine electione. Si libera, facit necessitatem, quæ dicitur ex hypothesi libera, quæque sola vulgò hypothetica vocatur. Si non libera, facit aliam, quæ simpliciter absoluta nuncupatur.

XIX.

Divisio ex parte obiecti.

OMNIS determinatio est ad vnam partem oppositionis, quæ, vel cōtrarietas dicitur, si sit inter duas actiones, vel cōtradictio, si inter actionem, & non actionem. Hinc duplex necessitas, vna contrarietatis, altera contradictionis. Quarum hæc dicitur quoque specificationis, ista verò exercitij.

XX.

Quotuplex necessitas specificationis.

ACTIONES duæ morales opponuntur, vel genere, vel specie, vel individuo; hinc necessitas contrarietatis iterum triplex in scholis vsurpatur, & quidem utiliter in genere, in specie, & in individuo. Genus autem hîc solet sumi pro bono vel malo, quæ duo mores, vt mores sunt, primò diuidunt.

De indifferentia.

PORRÒ vt oppositorum eadem est scientia, diuisióque fons scientiæ, sic ex diuisionibus necessitatis facile est indifferentiæ quoque ex arte diuisiones institueré, quas inter hæc notanda, quæ multos fallit, quaque tribuitur indifferentia in eam quæ electionis, & alteram quæ propensionis.

XXII.

De duplici indifferentia.

HANC diuisionem alij subtiliùs ita exprimunt, vt indifferentiam vnã ponant ex parte obiecti, alteram ex parte subiecti, prior est ea boni propositio, quæ relinquat voluntati electionem, posterior verò est ea voluntatis æquilibritas, vt in neutram partem optionis sit affecta.

XXIII.

Qualis utraque indifferentia.

POTEST esse quidem indifferentia electionis, sine ea quæ propensionis dicitur, vt patet in actionibus metu factis, & contra consuetudinem insitam. At indifferentia propensionis non potest esse sine ea quæ electionis. Catholici autem essentialẽ libertati priorem volunt, accidentalem posteriorem.

XXIV.

XXIV.

1. *Axioma.*

QUIDQVID ad actionem ut faciendam perinde se habet, ac si non esset, non nocet libertati. Cum enim homo sit à natura liber, tamdiu modo illo suo aget, quamdiu nihil impedit, non impedit autem, quidquid ad actionem ut faciendam non pertinet.

XXV.

2. *Axioma.*

QUIDQVID actionem supponit factam, non nocet libertati: ad eam enim ut faciendam perinde se habet, ac si non esset. Imò non est tunc, cum actio fit aut facienda est, utrumque enim statum scilicet existentiae & futuritionis, atque ita modum utriusque seu libertatem supponit.

XXVI.

3. *Axioma.*

QUIDQVID actionis humanæ neque principia, neque principiorum conditiones physicè immutat, nō nocet libertati. Actio enim ut facienda nihil est actu præter principia eiusmodi, quod ergo ea penitus non immutat, ad ipsa atque adeò ad actionē ut faciendam sic se habet, ac si non esset.

XXVII.

4. *Axioma.*

QUID QUID ad actionem humanam concurrir duntaxat ut causa moralis, non nocet libertati. Causæ enim morales non immutant physicè rationem & voluntatem, quæ sunt actionis principia. Deinde qui suadet, imperat, minatur, quatenus ita se habens, non tollit electionem.

XXVIII.

5. *Axioma.*

NECESITAS consequens actionem non nocet libertati. Petitur quippe ab eo quod actionem supponit, ut factam vel faciendam, ut patet ex definitione eiusmodi necessitatis *Thesi octava*. quod autem ita se habet ad actionem, libertati non nocet, ut ostensum est *Thesi vigesima-quarta*.

XXIX.

6. *Axioma.*

NECESITAS dicti, consequentiæ solius ex hypothesi libera, in sensu composito alicuius liberi, & si quæ est alia eiusmodi, non nocet libertati. Nam omnes illi necessitatum modi pertinent ad genus consequentis necessitatis, *Thesi octava, nona, decima, decima-sexta, decima-septima*.

XXX.

7. *Axioma.*

NECCESSITAS comitans non nocet libertati. Nam cū petatur ab eo, quod actionis neque principium est, neque effectus, *Thesi octava*, ad eam se habet ut faciendam perinde ac si non esset. atque ita libertatis detrimentum afferre non potest *Thesi vigesima-quinta.*

XXXI.

8. *Axioma.*

QUOD nullam affert necessitatem, non nocet libertati, relinquit enim potestatem utriusque partis, atque adeo electionem, quo actu nihil fit liberiùs ex omnium sensu, unde vult D. Thomas 1. p. q. 83. art. 3. ex electione sic tanquam ex actu maximè confesso liberum arbitrium considerari.

XXXII.

9. *Axioma.*

QUOD relinquit aliquam indifferentiam, non nocet libertati. Nam relinquit electioni locum, ubicumque enim est potestas geminæ partis seu indifferentia, ibi consultatio esse potest, quænam pars acceptanda sit: vbi autem est consultatio, ibi electio, quæ definitur appetit⁹ ex cōsultatione.

88 HYPOTHEORIA I. PARS,
XXXIII.

10. *Axioma.*

NECCESSITAS specificationis sola, aut sola exercitij non perimit libertatem. Relinquit enim aliquam indifferentiam. Simili de causa necessitas sola aut in genere, aut in specie, aut in individuo, nō impedit libertatem. Imò neque necessitas, vel quoad substantiam solam vel quoad circumstātiās.

XXXIV.

1. *Pugna necessitatis & libertatis.*

NECCESSITAS Physica, antecedens, & inuita, si sit violentiæ, repugnat libertati. In eo conueniunt omnes siue orthodoxi, siue heterodoxi, siue Theologi siue Philosophi, tāmque vnanimis consensus causa est, quòd qui vim patitur, non agit vt homo, sed duntaxat vt corpus est.

XXXV.

2. *Pugna necessitatis & libertatis.*

NECCESSITAS antecedens physica & inuita, quæ ignorantia est, repugnat libertati. Tollit enim cognitionem saltem alicuius è circumstantiis actionis, qua tamen opus sit, vt aliquis ratione dicatur hanc actionem edere, tollit igitur potestatem agendi ex ratione, quæ est definitio libertatis.

XXXVI.

3. *Pugna necessitatis & libertatis.*

NECCESSITAS antecedens physica, et si spontanea, repugnat libertati. Hæc illa veritas, quam vnam tot libris oppugnāt heterodoxi: cū tentant oppositam stabilire his formulis conceptam. quod voluntariè fit, liberè fit, sola violentia repugnat libertati. quod delectabiliter fit, liberè fit.

XXXVII.

Censura Ecclesiæ.

PIUS quintus bullam edidit, quam confirmarunt Gregorius decimus-tertius, Urbanus octauus, & Innocentius decimus, quaque proscripsit propositiones Michaëlis Baij Doctoris, & Professoris sacræ Theologiæ in Vniuersitate Louaniensi, *ut hæreticas erroneas, suspectas, temerarias, scandalosas, & in pias aures offensionem mittentes respectiuè, &c.* Harum autem xxxix est, *quod voluntariè fit, etiamsi necessitate fiat, liberè tamen fit.* LXVI. *sola violentia repugnat libertati hominis naturali.* LXVIII. *homo peccat etiam damnabiliter in eo quod necessario facit.*

XXXVIII.

Censura D. Thomæ.

IAMDIU damnauerat hos errores Theologorum Magister Angelicus. Nam qu. 6.

de malo art. unic. de Electione, sic scripsit.

Quidam posuerunt quòd voluntas hominis ex necessitate mouetur ad eligendum, nec tamen ponebant quòd voluntas cogeretur. non enim omne necessarium est violentum, sed solum id, cuius principium est extrinsecum. Hæc autem opinio est hæretica, tollit enim rationem meriti & demeriti in humanis actibus. Non enim videtur esse meritorium vel demeritorium, quod aliquis sic ex necessitate agat, quod vitare non possit. Est etiam annumeranda inter extraneas Philosophiæ, quia non solum contrariatur fidei, sed subuertit omnia principia Moralis Philosophiæ. Si enim non sit aliquid liberum in nobis, sed ex necessitate mouemur ad volendum, tollitur deliberatio, exhortatio, præceptum, puni-
tio, laus & vituperium, circa quæ Moralis Philosophia consistit. Ad eiusmodi positiones inducti sunt aliqui, partim propter proteruiam, partim propter rationes sophisticas, quas soluere non potuerunt.

XXXIX.

Demonstratio Augustini.

CONSTAT tribus principiis. 1. quod liberè fit voluntate fit. 2. fieri libero ad faciendum & non faciendum animi motu

est fieri cum indifferentia. 3. quòd voluntas sit liber ad faciendum & non faciendum animi motus. ita enim definitur ex communi notione hominum *lib. de duab. an. cap. 11.*

XL.

Demonstratio Aristotelis ex lib. 3. Eth.

NITITVR quinque principiis, 1. quæ sunt in nostra potestate ea facere possumus, possumus & non facere. 2. consultatio est de iis tantum quæ sunt in nostra potestate. 3. omnis electio fit ex consultatione præuia. 4. ad arbitrium agere idem est ac electione. 5. qui agit liberè agit ad arbitrium.

XLI.

Demonstratio D. Thomæ.

NITITVR quatuor principiis. 1. agere liberè est agere ratione. 2. ratio practica versatur circa singularia operabilia, quæ sunt contingentia, & opinabilia. 3. omnis opinio ad diuersa se habet, & non est determinata ad vnum. 4. qui agit ex opinione non determinatur ex parte obiecti.

XLII.

Verba Angelici Doctoris.

QVIA iudicium hominis non est ex naturali instinctu, sed ex collatione rationis, ideo homo agit libero iudicio po-

tens in diuersa ferri. Ratio enim circa contingencia habet viam ad opposita, vt patet ex dialecticis syllogismis, & rhetoricis persuasionibus: particularia autem operabilia sunt quædam contingencia, & ideo circa ea iudicium rationis ad diuersa se habet, & non est determinatum ad vnum, & pro tanto necesse est, quòd homo sit liberi arbitrij, ex hoc ipso, quòd rationalis est, *1. part. quæst. 83. art. 1. in corp.*

Harum conclusionum veritatem propugnauit GABRIEL DES BOIS Matisconensis, die VI. Augusti M. DC. L.

PROTHEORIÆ PARS II.

CONCORDIA LIBERTATIS

*cum immobilitate voluntatum, Dei,
Christi, Beatorum, Dæmonum.*

I.

Quæ pugnare videantur libertati.

VI necessitatem, etsi antecedentem & physicam, modò spontanea sit, libertati coniungunt; illi præter nonnulla testimonia Augustini & aliorum Doctorum, nouem pro se argumenta proferunt, ab iis petita, quæ libertatem simul & necessitatem habere videntur. Sunt illa verò. Immobilitas & constantia voluntatum siue in bono siue in malo. Certa veritas propositionum de futuro contingente, præuisióque & prædictio. Decreta Dei. Concursum ad actiones singulas voluntatis. Instinctus gratiæ. Vis consuetudinis inolitæ. Electio maioris boni. Labes peccati originalis, pondúsque indolis. Iudicium practicè practicum.

II.

Partitio concordia.

TRES ergo in partes concordia hæc, quam molimur, tribuenda est: quarum in prima, immobilitas voluntatum, Dei, Christi, beatorum, & dæmonum. In secunda, præuisio, decreta, concursus, & instinctus gratiæ; in tertia vis consuetudinis, electionis, indolis, iudicij practici tractetur.

III.

De voluntate Dei.

QUOD pertinet ad voluntatem Dei, difficultatem facit, quod à quibusdam dicitur esse iustus, seque ipsum amare necessitate simul, & libertate. Necessitatem concludunt, quia sua est iustitia, sui que amor. Libertatem verò, quia laudatur ob iustitiam, & amat se amore nobilissimo.

IV.

Quomodo Deus sit iustus.

PRIMUM tres habet commodas solutiones, nam 1. Deus etsi necessario sit iustus, electione tamen agit iuste. hoc enim est, quod aiunt scholæ, Deum esse iustum, necessario quidem quoad qualitatem, & actum primum; electione verò, quoad actionem seu actum secundum. 2. Etsi necessa-

CVM IMMOBILITATE VOLVNTATVM. 95
riò agere iustè concedatur, hæc tamen ne-
cessitas erit tantùm in genere, cum qua re-
manet electio circa speciem, & indiui-
duum actionum iustarum. 3. Licèt in in-
diuiduo etiam necessitas ista poneretur,
remaneret nihilominus electio exercitij.
Quæ verò petitur à laude ratio, nihil ad-
modum valet; si enim propriè loquamur,
laudatur Deus, quia iusta agit: honora-
tur, & μακάριος ἐστίν, quia iustus est, idem
esto iudicium de singulis attributis, ac de
iustitia.

V.

De amore diuino essentiali.

AMOREM Dei erga se geminum Do-
ctores distinguunt, vnum essentialem,
alterum personalem. Quod spectat ad es-
sentialem, ita soluitur difficultas. Duplex
est amor eiusmodi diuinus erga se, vnus qui
simpliciter amor est, habétque pro obiecto
diuinas perfectiones; alter qui beneuolen-
tia nominatur, quique ex priore natus ha-
bet pro obiecto creaturas ex Deo ortas, à
quibus gloriam externā Deus optat, & pro-
curat sibi: ille necessitate elicitur; iste ele-
ctione. De primo loquuntur illi Doctorum,
qui Deum affirmant se amare necessariò; de
altero, alij, qui idipsum negant. & vtrique,

96 CONCORDIA LIBERTATIS
quod miretur aliquis, eodem vtuntur principio, nempe, quòd Deus sit infinita quædam natura. Nam omnis natura necessariò se amat, vnde concluderunt assertores necessitatis; & infinita natura, cùm de suo sit beata, non eget aliis præter se, vnde argumentum sumpserunt electionis defensores. Quæ autem sumitur ratio à nobilitate amoris, quasi nobilissimus sit absolutè, qui liberrimus, vim non habet; nam vt id verum sit de amore mediorum, quorum dominium habere debet voluntas, falsum certè est de amore finis, qui voluntati dominatur. At Deus, quemadmodum est ens à se, ita suus sibi finis est.

VI.

De amore personali.

QUOD attinet ad amorem personalem, qui Spiritus sanctus est, tres habet item solutiones, non minùs bonas, quàm subtiles. 1. amor ille potest dici liber, non passiuè, quod tamen in quæstione est. sed actiuè, quod electionem non tollit, sed facit. 2. Et si passiuè dicatur liber, non tamen absoluta notione libertatis, quod vnum disputatur; sed respectiua tantùm, in quo omnes conueniunt. 3. quamuis absoluta notione liber intelligatur, si simul necessa-

CVM IMMOBILITATE VOLVNTATVM. 97
rius affirmetur, nihil præiudicat veritati,
quia vnus idémque diuinus amor vtriuf-
que modi esse potest, si sumatur materiali-
ter, non formaliter. at quæstio est de amo-
re sumpto in sensu formali.

VII.

De libero actiue & passiuè.

QVI CVM QUE amores ad electionem
pertinent, ita denominantur ab ea,
vt ad ipsam pertinent; pertinent autem
duo, vnus amor finis, alter mediorum, sed
suo singuli modo; primus vt imperans ele-
ctionem, secundus vt imperatus: hinc am-
bo & electiui, &, quod idem est, liberi di-
cuntur ab Augustino. Ille actiue, quia im-
perat; iste passiuè, quia imperatur. Amor
personalis imperat omnes alios amores er-
ga creaturas, à nullo imperatur.

VIII.

De libero absolutè & respectiue.

REGLA Logica est. Omne medium
vni extremorum oppositum alterius
rationem & nomen accipere. Spontaneum
igitur cum sit medium, tum inter naturale,
cum quo conuenit, quia est determinatum
ad vnum, opponitur, quia fit à principio co-
gnoscente; tum inter liberum, cum quo
conuenit, quia fit à principio cognoscente,

98 CONCORDIA LIBERTATIS
opponitur, quia est determinatum ad v-
num. Si opponatur naturali, dicetur libe-
rum nō absolute quidem, sed respectiue ad
naturale. Quare cū amor ille personalis
sit spontaneus, oriaturque ex cognitione,
non absurdè dicitur liber, ne credatur na-
turalis: quemadmodum naturalis aliquan-
do dicitur, ne credatur contingens.

IX.

De libero materialiter & formaliter.

VNUS amor est re ipsa, quo se creaturaf-
que Deus amat, geminus tamen for-
maliter & respectu, seu potius vnus amor
duos habet respectus, alterū, qui necessarius
est, ad Deum; alterum, qui ex electione, ad
creaturas. Amor personalis vtrumque ha-
bet respectum, sed non est personalis, qua-
tenus habet secundum. Imò sunt inter
Theologos qui affirmant Spiritum sanctum
procedere per amorem etiam creaturarum.

X.

De voluntate Christi.

IN voluntate Christi duo sunt, quæ ne-
gotium faciant. 1. Amor erga Deum,
necessarius, quia beatificus; liber, quia me-
ritorius. 2. Voluntas moriendi pro homini-
bus, libera propter redemptionis meritum,
necessaria propter præceptum subeundæ

CVM IMMOBILITATE VOLVNTATVM. 99
mortis, quod violari non poterat ob impec-
cantiam ex vnione hypostatica nascentem.

XI.

De amore Christi erga Deum.

QUOD de amore affertur, soluitur, si
duplex amor Christi erga Deum affe-
ratur, vnus amicitiae, qui necessarius; alter
beneuolentiae, qui liber, & electius. Per
vtrumque meritus est Christus, sed aliter
per alium; formaliter siquidem per bene-
uolentiam; radicaliter verò per amicitiam,
quatenus fontem radicemque beneuolen-
tiae.

XII.

De voluntate moriendi.

QUOD de voluntate moriendi obiici-
tur, multas habet solutiones, de qui-
bus viderint Theologi. 1. Aliqui negant
fuisse vllum de morte obeunda præceptum,
sed consilium duntaxat, vel nutum. 2. Alij
præceptum admittunt, sed conditionatum,
& voluntati subiectum. 3. Sunt qui ab-
solutum dicant quoad substantiam mortis,
nullum verò, aut conditionatum, quoad
circumstantias. 4. Sunt qui absolutum
velint ex vtraque parte, sed simul permis-
sam petendæ dispensationis facultatem.
5. Non desunt qui indispensabile & ab-

100 CONCORDIA LIBERTATIS
solutum concedant, sed consequens electionem, quippe cùm fuerit primò propofita mors, permissâque arbitrio & persuasa, mox verò, post electionē à Christo factam, rigido præcepto imperata. 6. Alij antecessens præterea ponunt, sed necessitatem à præcepto natam negant esse physicam, sed tantùm moralem. 7. Nos asseueramus comitans, quod vt intelligatur quatuor cogitanda sunt instantia rationis, quorum in primo Deus simul, & Christus iudicent redimendum esse hominem. In secundo vterque ex mediis oblatis optimum censeat mortem Christi. In tertio vterque eligat hoc medium. In quarto Deus imperet, Christus acceptet mortem. Sic enim electio mortis erit prior præcepto quoad cognitionem, comitabitur verò in ordine causalitatis. Quia neque electio Christi causa erit præcepti diuini, nec vicissim præceptum diuinum causa electionis Christi.

XIII.

De voluntate Beatorum.

OMNIS beatamens, vt amandi Dei, sic etiam manendi in iustitia, atque adeò non peccandi physicam habet necessitatem. Nec tamen inde libertatis arbitrij detrimentum patitur. Primò, quia hæc necessitas

CVM IMMOBILITATE VOLVNTATVM. IOI
cessitas tota est in genere, cuiusmodi nul-
la lædit libertatem. Secundò, quia pote-
stas peccandi est reipsa impotentia. *Ansel-
mus Dial. de lib. arb. c. 1.* Tertiò, quia etsi amor
ille dominetur, relinquit tamen liberam
electionem eorum, quibus beneuolentia er-
ga Deum exercetur.

XIV.

De perfectione arbitrij in Beatis.

ATQVE hinc patet, quomodo liberum
arbitrium futurum sit perfectius in
beatis, quàm in viatoribus. Tanto enim per-
fectius est id cuius essentia in potestate po-
sita est, quantominus habuerit impoten-
tiæ ad suum optimum opus obeundum. At
liberi arbitrij essentia in potestate consistit,
& in beatis nihil habebit impotentiae ad
amandum Deum, diuinæque voluntati
conformiter agendum, absente scilicet om-
ni ignorantia, omnique prauo affectu, quæ
duæ sunt causæ omnium peccatorum.

XV.

De voluntate dæmonum.

Econtrario dæmonum arbitrium imper-
fectissimum est, quippe quo vti non
possint in bonum, quia necessariò oderunt
Deum, atque ita ipsius voluntati seruire ne-
queunt, nisi seruili pœnarum metu coacti.

Oderunt autem necessariò, quia de sua miseria non possunt non cogitare, tum propter præsentiam mali, tum propter immortalem vermem conscientiaë; at de miseria cogitantes non possunt eam non odisse, atque adeò ipsius causas omnes, quas inter Deus est

XVI.

De voluntate viatorum.

VOLUNTAS mortalium habet illa quidem necessitatem specificationis erga bonum ut bonum est, malumque ut malum, illud ut amet, istud auerfetur: erga beatitudinem verò, quàm beatitudo est in genere, habet præterea necessitatem exercitij, quamdiu de ipsa cogitat intellectus. At cum interrumpi possit hæc cogitatio, amor beatitudinis in potestate nostra est, non quidem per se immediatè, sed per aliud, & mediante cogitatione.

Harum conclusionum veritatem propugnauit LVDOVICVS DE SAVEVSES *Parisinus, die XXIII. Iunij M. DC. L.*

HYPOTHEORIÆ PARS III.

CONCORDIA LIBERTATIS

cum præuisione Dei, decretis, concursu, instinctibus.

I.

De præscientia & libertate.

DEVM confiteri, & negare præscium futurorum, apertæ infantiæ est. *Augustin. lib. 5. de Ciuit. cap. 5.* Præscientia verò, quæ certa non est, utique nulla est, *lib. 3. de lib. arb. cap. 2.* At certa esse non potest, cuius obiectum non fuerit necessarium. *Arist. lib. 1. post. cap. 2.* Oportet igitur, ut, si actiones hominum sub præscientiam diuinam cadant, aliquomodo sint necessariae: si necessariae, quomodo contingentes? quomodo liberae?

II.

Quot sententiae de earum concordia.

TRES oportet super ea quæstione opinioniones existere, prout aliis vehementius de libertate hominum, quàm de præscientia Dei, aliis contrà de præscientia ma-

gis, quàm de libertate; reliquis de vtraque æqualiter est persuasum. Prima fuit Ciceronis, *lib. de Div. & alibi*, nullam esse præscientiam, ne pereat libertas. Secūda Stoicorum, nullam esse libertatem, ne tollatur præscientia. Tertia philosophorum aliorum, vtramque simul consistere. Sed hæc vltima diuisa est; Nominales enim opinantur vtriusque concordiam credi tantum posse, reliqui putant etiam demonstrari.

III.

De veritate propositionum de futuro.

TERTIÆ sententiæ veritas pendet ex quæstione, an propositionum singularium de futuro contingente contradicentium vna sit determinatè vera, altera determinatè falsa. Si enim ita se res habet, non modò est præscientia, quoniam Deus videt omnem veritatem; sed etiam libertas existit, cū illud ipsum futurum, cuius veritatem Deus videt, liberum dicatur.

IV.

Aristotelis sententia.

ARISTOTELES *lib. de interp. cap. 9.* propositiones de futuro contingente, vult ambas contrarias, *omnis homo curret, nullus homo curret*, esse determinatæ falsitatis. Ambas subcontrarias, *aliquis homo curret, ali-*

CVM PRÆVISIONE, DECRETIS, &c. 105
quis homo non curret, determinatæ veritatis. E
contradictoriis, quarum vna fuerit vniuer-
salis, altera particularis, *omnis homo curret*, *ali-*
quis homo non curret, vniuersalem esse deter-
minatæ falsitatis, particularem determina-
tæ veritatis. Quod idem de subalternis sen-
tiendum. At contradicentium singularium,
Petrus curret, *Petrus non curret*, neutram de-
terminatæ veritatis aut falsitatis, sed disiun-
ctiuam duntaxat, *Petrus curret vel non curret*,
indeterminatæ veritatis.

V.

Concordia cum Theologis.

THEOLOGI contrà vni determinatam
veritatem, alteri falsitatem ascribunt,
nec tamen re ipsa, sed verbo duntaxat dis-
sentiunt Aristoteli. Alio enim respectu alij
veritatem considerant. Aristoteles siqui-
dem respectu ad intellectum humanum,
quem docendum susceperat in Logicæ li-
bris; Theologi verò respectu ad intelle-
ctum Dei, qui obiectum est Theologiæ. At
primo respectu veritas indeterminata tan-
tùm est, in eiusmodi propositionibus; se-
cundo, determinata. Nam idoneum testi-
monium diuinitatis veritas diuinationis.
Tertull. in Apolog. cap. 2.

De veritatis & obiecti determinatione.

SED cur veritas respectu vnius aliter quàm alterius intellectus se habet? quia obiectum necessarium est determinatumque respectu vnius, non item respectu alterius. Sed quomodo fieri potest, vt quod non est, sed liberè contingentérque futurum, aut absolutè, aut respectu vnius potiùs quàm alterius intellectus sit determinatum? hîc oportet duas sententias existere, prout ad scientiæ certitudinem vel physica requiri, vel moralis sufficere, necessitas dicitur. Qui physicam desiderant, Boëtius, D. Thomas, aliique, volunt nihil futurum liberè posse cognosci certò ab ea mente, cuius respectu futurum est. Huc enim adhibent illud principium. Vnumquodque ita verum atque cognoscibile est, vt est ens. Sed aiunt id quod nobis in tempore existentibus futurum est, Deo in sua æternitate consistenti præsens atque determinatum esse: quippe quidquid est, quando est, necesse est esse. Qui moralem necessitatem sufficere opinantur, dicunt futurum posse cognosci suis in causis, quarum in singulis etsi est indeterminatum, in complexione tamen determinatum sit. Eodémque ac

CVM PRÆVISIONE, DECRETIS, &c. 107
piores principio vtuntur. Nam vt res futu-
rionem suam habet in existentia causa-
rum, sic & veritatis determinationem.

VII.

Concordia libertatis & præscientiæ.

BOETII sententia rectè cum libertate
conuenit, quam enim necessitatem
obiecti admittit, ea tota consequens est,
dicti, consequentiæ, & ex hypothesi, atque
ita libertatem tantùm abest vt destruat, vt
astruat magis. Neque item secunda sen-
tentia libertati nocet, quia solam necessi-
tatem moralem concedit ex complexione
causarum eiusmodi nasci.

VIII.

Quotuplex decretum Dei.

DVOBUS modis intelligi potest Deus
decernere, quidquid decernit, abso-
lutè & conditionatè; absolutè quidem, si
primùm decernat aliquid, tum decreti exe-
quendirationes inquirat consulto volunta-
tis arbitrio: conditionatè verò, si priùs vo-
luntatem hominis consulat, explorètque,
quid habeat opportunitatis ad effectũ, tum,
cognitis opportunis mediis, decernat. Pri-
mus peperit doctrinam de decretis absolu-
tis, secundus de conditionatis. Neutrum
genus libertati omnino repugnat, licèt ne-
cessitatem importet.

Concordia conditionati.

CONDITIONATVM enim infert tantum consequentem, & hypotheticam, nam licet sit actione facienda prius, quoad ordinem temporis & existentiae in statu absoluto, est tamen eadem posterius, quoad causalitatem & existentiam in statu conditionato.

X.

Concordia absoluti.

ABSOLVTVM verò, quamuis attonet nonnullos, nihilo tamen plus difficultatis patitur; quia licet sit absolutum in essendo, & quæ pertinet ad Deum, tamen in mouendo conditionatum est, & quæ pertinet ad hominis voluntatem, quam nimirum mouet per media moralia, eademque ipsa, quæ consuli dicuntur ante decretum conditionatum ab auctoribus eiusdem decreti.

XI.

Concordia fati & libertatis.

FATVM sumitur, aut pro decreto Dei, vt apud Theologos, sicque conciliatum est libertati; aut pro apta serie causarum ex qua dependet actio fato statuta; tuncque, vel inter istas causas recensetur liberum

CVM PRÆVISIONE, DECRETIS, &c. 109
rum voluntatis arbitrium, vel ex earum numero excluditur: si recensetur, nihil metuendum est, ne noceat libertati, quia moralis ad summum necessitas inde colligitur: si excluditur, nocet fanè; sed fatum istiusmodi admittere, fatuorum est.

XII.

Quotuplex sit concursus Dei.

DE modo quo Deus concurrit cum causis secundis, non posse fingi nisi quatuor opiniones principes, colligere licet ex duobus axiomatis, quòd influxus sit & mediatus, & immediatus, quòdque influxus eiusmodi diuinus sit vel in actionem, vel in effectum actionis. Nam vel Deus influit mediatè duntaxat in actionem & effectum; quod sensit Durandus: vel in vtrumque immediatè, quod Suares: vel immediatè in actionem, mediatè in effectum; quod multi Thomistæ: vel denique mediatè in actionem, immediatè in effectum; quod Diuus Thomas.

XIII.

Concordia primi & quarti modi.

PRIMA opinio saluam & incolumem retinet libertatem, sed laborat suspicionem, sin minùs hæreseos, quod non putem, saltem temeritatis. Quarta admittit

110 CONCORDIA LIBERTATIS
quidem necessitatem effectus, posita actione Dei, negat tamen inde lædi libertatem, quia hæc necessitas, etsi petatur ab actione Dei, quæ antecedit effectum voluntatis humanæ, est tamen comitans actionem voluntatis humanæ, quia actio Dei neque principium est, nec effectus actionis eiusmodi.

XIV.

Concordia secundi ex parte sumpti.

SECUNDA & tertia duobus modis intelligi, primo ita ut influat Deus in actionem hominis per qualitatem, vel motionem impressam, quæ prædeterminatio dicitur: secundo, ut sine hac motione producat actionem. iste modus, etsi fortè vix bene comprehendi queat, non tamen inde difficultatem affert, quia nocet libertati, eum necessitatem inferre nequeat nisi comitantem.

XV.

Concordia & pugna prædeterminationis.

AT proir modus duobus adhuc modis concipi potest. quia non vna sententia prædeterminationem defendunt sui auctores. nam alij, inter quos Iacobus Aluarez, prædeterminationem negant pertinere, aut ad actum primum, quæ potentia est agendi, aut ad secundum, quæ actio, sed in

CVM PRÆVISIONE, DECRETIS, &C. III
medio consistere, quæ acturatio. distinguunt
enim posse agere, acturum esse, agere, vo-
luntque creaturam in singulis illis statibus
à Deo dependere, in primo quidem pro-
pter facultates acceptas, conseruatas, &
applicatas ad agendum; in tertio propter si-
multaneum concursum; in secundo pro-
pter prædeterminationem. Alij minùs acu-
ti prædeterminationem ad actum primum
spectare opinantur. Isti nocent libertati,
quia tollunt potestatem vtriusque partis.
Illi non item, saltem apertè, quia indiffe-
rentiam totam retinent. quamquam reiici
debet eorum assertio propter inutilitatem
suæ prædeterminationis, vt in loco demon-
strabitur.

XVI.

De gratiæ diuinæ instinctibus.

DE gratiæ supernaturalibus impulsibus
videre diligentius Theologiæ inter-
est: Philosophiæ sufficit hæc nouisse. 1. Deus
mouere potest humanas voluntates, & in-
clinando per habitus infusos, & excitando
per actus vitales repentinos; vtroque mo-
do sine libertatis detrimento. 2. Ita moue-
re potest, vt voluntas infallibiliter consen-
tiat, etsi non semper ita moueat, vt docent
Catholici Doctores. 3. Infallibilitas illa di-

112 CONC. LIB. CVM PRÆV. DECR. &c.
citur à SS. Patribus necessitas, cùm eiusmodi motus appellatur victor, insuperabilis, indeclinabilis, &c. at non physica, sed moralis. 4. Quòd motus ille non sit inefficax, causa est in solo voluntatis arbitrio; quòd motus detur, qui efficax præuidetur, causa est in voluntatis diuinæ inscrutabili proposito; quòd existat terminus ad quem tendit ille motus, causa est in utroque. 5. Non plus est difficultatis in gratiæ mysterio explicando, quàm in tentatione ad malum externa, & efficaci.

Harum conclusionum veritatem propugna-
uit LVDOVICVS DE SAVEVSES *Pari-*
sinus, die XXIII. Iunij M. DC. L.

HYPOTHEORIÆ PARS IV.

CONCORDIA LIBERTATIS

*cum indolis, habituūque vi, iudicij
practici, & electionis modo.*

I.

Distributio huius partis.

VATVOR sunt in nobis, quæ non-
nulla sua determinatione pugna-
re libertati videntur. Indoles, cu-
ius quanta sit vis in vtramque par-
tem nemo nescit. Habitus seu consuetudo,
quæ aduentitia quædam natura. Iudicij pra-
ctici decretum vltimum, quod indeclinabi-
le experientia docet. Voluntatis genius ra-
piens in partem meliorem.

II.

Concordia indolis cum libertate.

QVOD spectat ad indolem, cū sit
pondus, & ὁρμὴ ἐμφοῦτος, aufert qui-
dem sæpe indifferentiam propensionis, quæ
accidens est libertatis; at relinquit indiffe-
rentiam electionis, quæ eiusdem essentia:
relinquit verò, quia subest voluntati indo-

114 CONCORDIA LIBERTATIS
les, non ut sit, sed ut moueat: subest autem,
quia voluntas est appetitus rationis, & ra-
tio, cum diuersa genera bonorum conferre
possit, indolis quoque vim alterius obiecti
momento & æquare, & etiam superare
potest.

III.

Concordia habitus cum libertate.

CONSUEVDINIS impulsus aut idem
est atque indolis, aut non admodum
diuersus. quare eadem vtriusque cum liber-
tate concordia. Iuuat tamen duo notare ad-
uersus homines nouæ sectæ. 1. Quoties Au-
gustinus meminit necessitatis in agendo,
exemplum ponit in consuetudine, cuius
necessitas non superat moralem. 2. Inter A-
ristotelem *lib. 3. Moral. cap. 5. lib. 7. passim,*
alibique, & Augustinum de necessitate, &
infirmitate in agendo, ita conuenire, ut iste
ex illo sumpsisse videatur & verba, & ratio-
nes, & exemplum.

IV.

Difficultas de iudicio practico.

IVDICIUM practicè practicum, quo post
deliberationem decernitur, hîc & nunc,
hoc potiùs quàm illud, isto magis quàm isto
modo agendum, quamuis omnium anti-
quiorum sapientum testimonio comprobe-

CVM INDOLE, HABITIBVS, &c. II
tur, mirum tamen quantum difficultatis
creat hominibus Peripateticæ, & Angelicæ,
Aristotelis, Diuique Thomæ doctrinæ non
vsquequaque intelligentissimis. Creat au-
tem, quia non videtur actio in nostra pote-
state futura, quæ, posita conclusione syllo-
gismi practici, non possit non poni. nam
conclusio sequitur necessariò ex præmissis,
& præmissarum assensus non est in potesta-
te nostra, cùm maior sit speculatiua, minor
autem amor finis necessarius.

V.

Gemina solutio difficultatis.

VERVM hæc difficultas vanissimum est
μορμολύκειον, duas quippe solutiones
habet, ambas non minùs solidas, quàm e-
ruditas. vnã Diui Thomæ aientis, non ob-
stante hoc decretorio iudicio, remanere po-
testatem vtriusque partis. alteram Aristo-
telis, totam ipsius necessitatem esse hypo-
theticam & consequentem, volentis.

VI.

Solutio ex Diuo Thoma.

ANGELICVS Doctor *i. p. q. 83. art. 3.*
in corp. ad libertatem arbitrij requiri
potestatem vtriusque partis, concludit ex
eo, quòd conclusio syllogismi practici sit
tantùm opinio, opinio verò semper habeat

assenfum incertum, fin minùs ex parte intellectus, saltem ex parte obiecti, atque adeo geminam quasi conclusionem, quæ dicat, ex mediis hoc esse melius quidem, sed & istud bonum. Iudicium ergo practicum, cùm sit conclusio syllogismi opinatiui, lædere non potest libertatem, quando quidem relinquit potestatem vtriusque partis physicam, etsi ad vnam moraliter determinet, scilicet ad meliorem eligendam. vno verbo, quod est opinio in mente, id ipsum est electio in voluntate, & quoties illa in illa est, toties & istam in ista reperiri necesse est.

VII.

Solutio ex Aristotele.

ARISTOTELIS longè subtilior doctrina erui debet ex intimis libertatis humanæ principiis, quæ sunt eiusmodi. 1. Tunc voluntas liberrimè agit, quando est domina suæ actionis, suæque determinationis ad vnum ex multis: tunc enim est αὐτόνομος, αὐτοκίνητος, αὐτεξούσιος, sui potens, sibi lex, sui motrix, quæ certissima signa libertatis. 2. Omnis actio humana liberâque est quædam electio, *ex Theoria*. nam quatenus humana, fit propter finem; quatenus libera, à ratione proficiscitur; quod vtrumque pertinet ad amorem mediij. omnis autem eiusmodi

CVM INDOLE, HABITIBVS, &c. 117
modi amore electio est, *ex eadem Theoria*. 3. Ad
electionem tria concurrunt, intentio finis,
complacentia in medij bonitate ad finem
relatiua, & affectus voluntatis; hæc enim
istud eligit propter illum. 4. Intellectus cum
decretorium iudicium fert, non habet ra-
tionem intenti finis solius, nec medij, qua
conducit ad finem præcisè, sed affectus vo-
luntatis huic magis quàm isti medio arridē-
tis, & blandientis. 5. Etsi ergo voluntas à
iudicio determinetur, à seipsa tamen deter-
minatur, quia & ipsa determinat iudicium
lenocinantis sibi intellectus. Verùm hoc in-
telligere, prout oportet, non est cuiuscum-
que.

VIII.

Explicatio solutionis.

SCILICET voluntas spectari potest duo-
bus modis, & vt voluntas in genere, &
vt voluntas hæc, atque ita affecta, putà am-
bitiosa, voluptuosa, &c. non agit vt volun-
tas in genere, sed vt hæc voluntas, actiones
enim sunt singularium suppositorum, atque
ita elicit amores, in quibus duo distingui
debent, substantia, qua amores sunt erga
tale obiectum, & qualitas, qua sunt hi amo-
res, & à tali voluntate; amor finis mouet in-
tellectum ad decernendum tale medium,

Q

non per substantiam suam potissimum, sed per qualitatem, quæ cum tota sit voluntatis, certè voluntas determinat.

IX.

Exemplum solutionis.

HOc exemplo fiet lux: sit aliqua voluntas ambitiosa, sit & alia voluptuosa, utraque intendat eundem finem, putà doctrinam; utrique proponantur duo eadem media, putà studium priuatum, & publica exercitatio, è quibus illud plus habeat utilitatis ad finem, plus quoque laboris, & honoris; ista minùs utilitatis, minùsque laboris, & honoris. ambitiosa sequetur primum, voluptuosa secundum, à suo vnaquæque determinata affectu. Quòd autem illa determinatio sit antecedens, & quædam necessitas, patet ex duobus, primo quòd petatur à causa; secundo, quòd in complexione causarum videri possit infallibiliter futuritio effectus, omnis autem certitudo mentis nascitur ex aliqua necessitate obiecti; moralis ex morali, physica ex physica, &c.

X.

Corollaria solutionis.

ATQUE ex dictis patet, cur libertatem expressuri utamur his formulis, fecit ad lubitum, ad arbitrium, quia placet, quia

CVM INDOLE, HABITIBVS, &c. 119
vult, tota ratio facti est voluntas facientis,
&c. Patet quoque, quod experientia quo-
tidiana in omnibus demonstrat, esse in sin-
gulis hominibus dominantem quemdam a-
morem, cuius, vtpote primi vitæ moralis
cardinis, motu animus noster fertur, quo-
cumque fertur. Patet denique quomodo
Deus impulsibus gratiæ admirabiliter agat,
arbitrium voluntatis, cōrque nostrum ha-
beat in manu sua quocumque voluerit incli-
nandum, scilicet aut illo affectu voluntatis
commutato, aut obiectis ad affectum illum
accommodatè repræsentatis, quod diuina-
uit Aristoteles, cū dixit in tractandis ani-
mis hoc vno contineri omnem artem, vt ex
iis quæ cuique bona sunt, fiant cuique bo-
na, quæ simpliciter bona sunt.

XI.

De electione melioris.

QVò d voluntas semper eligat quod
melius videtur, præter experientiam
probat Aristoteles cū ait, vt natura sem-
per tendit ad optimum, sic electionem esse
semper melioris. Probant & alij antiquio-
res ex eo, quòd electio sit eligibilis mediij,
eligibile verò sit id quod est per consultatio-
nem prælatum, prælatum autem sit melius.
at cū melius aliquid hoc loco dicitur, in-

120 CONC. LIB. CVM INDOLE, HAB. & C.
relligi necesse est, quod voluntati congruē-
tius, vel, vt aiunt scholæ, quod melius non
ex parte obiecti, sed ex parte subiecti. qua-
re frustra sunt, qui in contrarium locos Scri-
pturæ proferunt, quibus consilia dantur ali-
qua, quasi verò posita veritate hac non sua
sit consiliis salua indifferentia.

XII.

Concordia electionis cum libertate.

FRVSTRA quoque, qui metuunt liber-
tati ab hoc genio voluntatis, quasi verò,
aut Deus non sit liber, etsi semper velit o-
ptimum, vt ait Aristoteles *lib. 2. de gen. &*
corr. text. 59. Augustinus *lib. 3. de lib. arb. cap.*
5. D. Thomas *1. p. q. 47. art. 2. ad 3.* aut vo-
luntas non sit liberrima, cū à seipsa mo-
ueatur, non ab obiecto.

*Harum conclusionum veritatem propugna-
uit HENRICVS ROZEY Parisinus,
die XXVI. Iunij M. DC. L.*

DE BONITATE ET MALITIA actuum humanorum.

I.

Quid sit actio moralis.

ACTIO humana non eodem conceptu dicitur libera & moralis. libera est quatenus ratione fit; moralis, quatenus relationem habet ad regulam morum, cui conformis sit, aut difformis. Vnde patet moralitatem aliquid addere supra libertatem, & esse ipsius quendam modum, aut respectum. Cætera, quæ præter actionem moralia vocantur, eatenus participant hanc appellationem, quatenus ad actionem referuntur, vel tanquam principia, ut habitus, vel tanquam effectus, ut laus, vituperium, &c.

II.

Quæ sit regula actionum moralium.

QUÆ sit regula morum, non vna fuit olim sententia, neque est etiamnum. etsi enim confiteantur omnes hanc regulam

122 DE BONITATE ET MALITIA
esse rectam rationem, non consentiunt tamen quam ad regulam examinari debeat ipsa met ratio, ut videatur sitne recta an secus. Chleanthes posuit pro regula naturam vniuersalem, id est, quæ Vniuersum regit, animatque; huic enim sic tanquam exemplari si fuerit conformis homo, aget sapienter, cum naturâ nihil sit sapientius. Chrysippus naturam humanam. unde natum illud, naturam sequere, & istud, quid exigit recta ratio? secundum naturam suam vivere. Aristoteles modò ipsum sapientem, modò rectum appetitum, modò finem. Quidam apud Ciceronem prima naturæ semina, impetûsque ingenitos. Augustinus leges æternas, seu prima principia morum. Vulgò omnes beatitudinem, seu finem vltimum. Vna est omnium sententia in discrepantibus vocibus. Sapientis enim rectus est appetitus, cum tendit ad finem naturæ humanæ, cui ad imaginem suam factæ Deus impressit primos impetus ad beatitudinem veram.

III.

Quid sit bonitas & malitia moralis.

NON omnis actio humana bona est, ut Nolim censuit Protagoras; nec omnis mala, ut delirant hæretici. quia nec omnis

conformis est suæ regulæ, vt patet ex reprehensionibus, nec omnis difformis, vt probant laudationes apud Philosophos, merita vitæ æternæ apud Theologos. Bonitas autem, seu honestas, sitne conformitas cum regula, an potius plenitudo essendi, perfectiôque huius conformitatis fundamentum, non magni momenti est; certè malitia est bonitatis priuatio.

IV.

Vnde sumatur bonitas moralis.

QUIA bonum ex integra causa, malum ex singulis defectibus; & quia integra actionis causa complectitur omnes circumstantias, actio non tantum ab obiecto, à quo habet speciem in genere entis, sed etiam à fine, aliisque adiunctis, à quibus habet speciem in genere moris, bonitatem malitiâque sumit, prout fuerint illa vel conuenientia, vel pugnantiæ rectæ rationi. Genus igitur morum constituit habitudo ad regulam, sub quo duas species efficiunt bonitas & malitia: bonitatis autem, malitiæque quàm sint multiplices species subalternæ, non huius est loci definire, sed alterius in quo de virtutum & vitiorum differentiis agitur. actus enim & habitus specificantur ab eodem principio.

An detur actio moralis indifferens.

NON omnis actio ex obiecto habet quòd vel bona sit vel mala, sed aliqua secundum speciem est indifferens & vtriusque modi capax, vt ambulare; habet tamen omnis ex circumstantiis, vt vel bona sit vel mala, nec enim vlla secundum indiuiduum est indifferens, sed ad alterutrum moralitatis modum determinata. cuius veritatis confessio licet apud veteres sit summa, dissensio tamen est in confessionis causa afferenda.

VI.

Ratio Augustini.

HANC vbique profert Augustinus, tum quòd amores nostros oporteat esse aut ordinatos, aut ordinis expertes; si ordinatos, etiam rectos, quia rectitudo est ordo amoris; si ordinis expertes, iniquos quoque, est enim iniquitas ordinis priuatio. tum quòd voluntas nostra non possit in medio consistere ita, vt neque diligat iustitiam, neque non diligat. si enim diligit, iusta est bonaque; si non diligit, iniusta est, ac mala.

VII.

Ratio Aristotelis.

ARISTOTELES ista vtitur, quòd omnis actio fiat vel sicut oportet, & vt fieret

ret à sapiente hac occasione, vel non ficut oportet, nec provt fieret à sapiente. si vt oportet, quis bonam neget, rationique conformem; si non vt oportet, quis malam abnuat, rationique difformem, cùm hoc ipsum sit fieri vt oportet, quod secundùm rationem fieri.

VIII.

Ratio Diui Thomæ.

DI V V S Thomas illam adhibet, quòd bonitas actionis pendeat ex duobus, fine & ordine ad finem, si finis bonus sit, bonúsque ordo mediorum ad finem, quis actionem non appellet bonam? si vel finis peccat, vel deest ordo ad finem rectus, quis non vocet malam? At omnis finis bonus est, aut malus, quod cùm omnes fateantur de ultimo, de particularibus quoque sentiant necesse est, quandoquidem media sunt ad finem vltimum, ab eóque ita afficiuntur, vt ipse se habet.

IX.

Manifesta demonstratio.

Q V A R T A nititur istis principiis. 1. Inter conformitatem & difformitatem duarum rerum, quarum vna conformis alteri esse potest, & debet, non datur medium. 2. Difformitas, quæ malitia est, ni-

hil est præter priuationem conformitatis.
 3. Omnis natura debet agere congruenter
 sibi. 4. Natura hominis est ratio, non per-
 uersa, sed recta. His enim positis, sequitur
 vt quemadmodum nulla potest esse propo-
 sitio, neque vera, neque falsa, quia obiecto
 conformis est vel difformis; ita nulla actio
 esse queat neque bona, neque mala, quia
 rectæ rationi vel cōformis est, vel difformis.

X.

De lege agendi secundum rationem.

QUOD causatur Bonauentura, nullam
 esse legem quæ nos obliget semper
 bene agere, vnde consequens, vt aliqua a-
 ctio etsi non est conformis rectæ rationi,
 non tamen sit mala, quia caret conformita-
 te quidem, sed non debita, atque ita non
 priuationem moralem, sed negationem
 duntaxat bonitatis habet, dictum est pro-
 pter incogitantiam legis illius naturalis, om-
 nis natura agat congruenter sibi. respice fi-
 nem: oportet omnia esse ordinata.

XI.

De operibus infidelium.

QUOD inde concludunt Theologi qui-
 dam, omnia opera infidelium esse pec-
 cata, partim veritatem habet, quo sensu
 prolatum ab Augustino; partim falsitatem,

quomodo proscriptum est à summis Pontificibus, cuius vtriusque discrimen, quod fefellit novos Doctores, pendet ex his.

XII.

Principia soluendæ questionis.

- I. **I**NFIDELIS dicitur qui aut Deum non nouit verum, aut si nouit, non tamen veram ipsius religionem. 2. Peccatum dicitur & materialiter, & formaliter, seu defectus, & culpa: defectus est omnis actio, quæ caret bonitate quam habere debet, estque difformis legi, cum tamen volita non sit difformitas: culpa est omnis actio, cuius malitia volita est. 3. Deficere actio dicitur à Theologis aliter quàm à Philosophis, quia alij aliam perfectionem desiderant in actione, Theologi maiorem, minorem Philosophi; alius est enim finis Theologiæ moralis, alius Philosophiæ: at in qualibet facultate perfectio actionis æstimari debet ex ordine, & conducibilitate ad proprium finem. 4. Theologica bonitas est ordo ad finem supernaturalem, meritumque apud Deum: Philosophica autem ordo ad vitam politicam conformiter rationi agendam. 5. Pœna duplex est; vna medicinalis tantum; alia etiam satisfactoria; illa infligi potest propter defectum, ne committatur, & vt disca-

128 DE BONITATE ET MALITIA
tur bene agere ; ista tantum propter culpam, & quia formaliter peccatum est.

XIII.

Solutio questionis.

1. **N**ULLA actio infidelium conducit ad vitam æternam, si infidelis sumitur prima notione, quia sine fide nemo mereatur apud Deum. 2. Infidelis potest servare legem naturalis iustitiæ, & rationi obedire dictanti, quomodo hîc & nunc agere debeat. 3. Omnis actio infidelium deficit à regula theologica bonitatis, non item à philosophica. quare est peccatum materialiter apud Theologos. 4. Etsi deficiat ab eiusmodi regula, non tamen defectio cognita est volitæque, quare eiusmodi actio infidelium ne quidem apud Theologos est peccatum formaliter seu culpa. 5. Puniuntur tamen propterea homines à Deo iustissimo, sed pœna medicinali, qua doceantur; non satisfactoria, qua perdantur.

XIV.

De virtutibus Philosophorum.

ATQUE hinc soluitur celebris illa questio, quæ tota est de nomine, an virtutes Philosophorum sint veræ. Philosophorum dico, non quas exercuerunt ipsi, sed quarum officia docuerunt. Sunt enim pen-

sanctæ ex actibus suis. qui si boni, habitus ad ipsos propensi virtutum nomine digni sunt; si mali, vitia. ergo ut de bonitate malitiæque actuum aliter Theologus, aliter Philosophus sentit: ita & de habitibus, sintne virtutes an vitia. Cùm autem ab Augustino superba vitia dicuntur, is sensus dicti est, quòd sint habitus ad actiones eatenus saltem deficientes, quatenus homo per ipsos manet in se, nec se formaliter subiicit Deo. Vitium enim est apud Augustinum quilibet habitus deficiens; & superbia, non se submittere Deo, ut fini ultimo, primo legislatori, & omnis boni principio. sed vitium tunc superbiæque latius sumitur, quàm so-
leat in scholis.

XVI.

De iis quæ sequuntur actiones humanas.

BONITATEM & malitiam actionum humanarum sequitur laus & vituperium, sic tanquam præmium, aut supplicium ab omnibus rependendum. Laus enim nihil est, quàm opinio boni, vituperium quàm opinio mali. A laude distinguitur gloria & honor, quòd gloria sit magnæ cuiusdam virtutis opinio, laus cuiuscumque. honor sit magnæ cuiuscumque excellentiæ opinio; laus & gloria actionis liberæ. At si

homo bene vel malè agens fumatur res-
 pectiue ad communitatem cuius est pars, cu-
 iusque in bonum cedit actio bona, vitiosa
 in malum, tunc vel bene vel malè mereri di-
 citur: hoc est retributionem petere. est e-
 nim lex ista æterna & omnium rerum publi-
 carum basis, **BONA BONIS, MALA**
MALIS.

DE MOTIBVS ANIMI, & actibus appetitus vtriusque.

I.

An sit Moralis agere de motibus animi.

DVO sunt in homine appetitus, rationalis vnus, quæ voluntas; alter sensitivus, qui simpliciter appetitus vocatur. ille natura præesse debet, iste obedire. Imperare enim rationis est; obedire, sensus. rebellat tamen appetitus sæpe, & motus excitat in regno illo priuato rationis, imò ipsam principem voluntatem, aut lenociniis peruertit, aut libertate priuat. Interest igitur Moralis Philosophiæ scire qui motus, quóque excitentur, aut comprimantur modo in appetitu.

II.

Quomodo Moralis agat de motibus.

ACTVS vtriusque appetitus sunt humani, atque adeo honestatis materies, sed qui à voluntate eliciuntur, vt primò hu-

mani, sic primò honesti existunt: qui verò ab appetitu eliciuntur, eatenus sunt & humani & honesti, quatenus à voluntate bona imperantur. De actibus voluntatis, qui sunt intentio, fruitio, electio, consensus, & usus, actum est *in Protheoria Liberiatis*, de motibus appetitus restat agere. considerantur autem à Physico præcisè vt motus sunt animales: à Rhetore, vt sunt modi mouendæ voluntatis: à Morali, vt frænari debent à ratione.

III.

De nomine motuum animi.

ACTVS appetitus sensitiui ad duo spectant, obiectum, & subiectum. quæ tendunt ad obiectum, motus vocantur; quæ afficiunt animum, affectus; quæ sunt ab obiecto in animum, passionēs, quæ si fuerint vehementiores, quàm vt sequantur rationem, perturbationes, & ægritudines dicuntur. Eum ferè in modum, quo motus spirituum, cùm regitur ab anima, sanitas & vigor est corporis; cùm ab eadem iam non potest regi, febrilis ardor nuncupatur.

IV.

Ad quam facultatem spectent.

HAS passionēs definierunt olim Stoïci, quasi essent opiniones & iudicia, quia
ex

ex opinionibus iudiciisque nascuntur, casuali descriptione, non essentiali. Gaudium enim, exempli gratia, non est opinio ipsa præsentis boni, sed actus appetitus ex opinione eiusmodi nascens. Atque ita passionum subiectum & causa non est facultas cognoscens, sed appetens.

V.

An cadant in sapientis constantiam.

EX his soluitur celebris illa quæstio Stoicos inter & Peripateticos agitata, cadantne in sapientem passionēs, necne? quod idipsum solet ita quæri, malæ sint de se & sapientis constantia indignæ, an bonæ, an neutræ? Si enim intra modum rationis consistant, tantum abest ut malæ sint, ut potius commoveant utiliter animum ne torpescat; si modum excefferint, omnino vitiosæ existunt.

VI.

Quomodo in homine innocente & Christo fuerunt.

PVGNATUR tamen aduersus eas à sapiente, non ut deleantur, sed ut seruiant: domantur, non quia per se malæ, sed quia feroces: frænantur, non quòd sint, sed ne sint malæ. Hinc in statu innocentiae datum est appetitui frænum, quo pareret; non excisus vigor, quo vigeret. Hinc

134 DE MATERIALI CAUSA
etiam in Christo extitisse illos motus testatur Scriptura, non quàm passionibus, sed quàm actionibus & pro passionibus ἐνεργειῶν. id est, Christus habuit hos motus, non qui ab obiectis nati vehementiùs concuterent voluntatem; sed qui à voluntate imperati mouerent corpus, vt erat opus.

VII.

Cur rebellet appetitus in rationem.

CVR rebellet appetitus in rationem causa est, quòd appetitus summum bonum sit voluptas corporea, & quidem ea, quæ circa tactum, rationis autem bonum sit honestum. Quare cùm voluptas corporea sæpe repugnet honesto, debet illa, aut compriimi, quod semper; aut omitti, quod sæpius; aut in contrarium dolorem mutari; quod aliquando contingit. Vnde fit vt appetitus vim patiatur contra eum naturæ impetum, quo tendit ad suum centrum, bonumque, vim passus, rebellet, si maior est vis rapientis ad se boni, quàm rationis abducentis.

VIII.

Quomodo queri debeat numerus passionum.

VT inueniatur numerus passionum, videndum priùs quodnam sit obiectum appetitus, nam ex parte obiecti Philoso-

phus **M**oralis passiones spectat, cùm Phisicus consideret potiùs ex parte commotionis quæ fit in spiritibus. Porro notari oportet, in Morali passiones considerari eatenus tantùm, quatenus in homine, quem formandum illa suscepit, inexistunt, atque ita fiunt in appetitu particeps aliquatenus rationis. Nam & occultæ cuiusdam Physicæ est contemplari, quomodo brutæ animantes moueantur ab obiectis. Et passiones aliquando à sensu ad rationem, aliquando à ratione ad sensum perueniunt.

IX.

Quodnam sit obiectum appetitus.

VT homini data est mens pro oculo, voluntas pro alis, vt tendat ad suum bonum cognitum; ita animali imaginatio tributa est cum appetitu, quæ idem præstet cum proportionem. Ergo vt voluntatis proprium obiectum est bonum sola mente perceptibile, scilicet finis formaliter vt finis, mediùmque vt vtile: sic appetitus obiectum est aliquod bonum sensibile.

X.

Quotuplex appetitus.

BONUM sensibile cùm ferire possit imaginationem duobus modis, vel per se solum, & sua sola bonitate; vel coniunctum

cum malo, cum quo scilicet coniungitur ipsius acquisitio; duplex appetitus, si minus re, saltem ratione distinguitur, vnus concupiscens, cuius obiectum est bonum vt bonum, alter irascens cuius obiectum est bonum arduum. Obiectum dico primum & conuersionis, nam secundarium & auersionis est malum.

XI.

De passionibus circa bonū in appetitu concupiscente.

BONUM sensibile triplici modo obici potest imaginationi, 1. per se simpliciter, & sola sua bonitate, 2. quatenus absens, & cum egestate subiecti, 3 quatenus præsens, & cum perfectione subiecti; hinc tres motus circa bonum, amor, desiderium, & delectatio.

XII.

Quot circa malum in appetitu concupiscente.

MALUM item sensibile tribus modis cadere potest sub sensum, vel quā malum est præcisè, id est sola suæ malitiæ specie; vel quā impendens seu cum reflexione in oppositam perfectionem subiecti; vel quā præsens, seu cum imperfectione subiecti. Hinc tres nascuntur auersionis à malo motus, odium, fuga, & tristitia.

XIII.

Quot in appetitu irascente.

IAM verò bonum quod desideratur, arduum videri potest duobus modis, nempe si vel per se magnum sit, vel malis circumseptum, possunt quoque vires bono comparatæ videri, vel pares, vel impares acquirendo. Hinc quatuor motus exurgunt in appetitu irascente, spes, desperatio, audacia, metus. Spes nimirum, si sit magnum bonum & pares vires; desperatio, si magnum bonum & vires impares: audacia, si malo perumpendo pares sint vires: metus, si impares. Quòd si iam homo affectus sit malo ab aliquo, existit reponendi desiderium, quod ira dicitur.

XIV.

De simplicibus & compositis passionibus.

EX his colligere licet duas esse simplices passiones, ex quarum mixtione oriuntur reliquæ, amorem scilicet & odium, unde & minimos faciunt in corde motus. Nam desiderium componitur ex amore boni, & odio carentiæ; delectatio ex duplici amore & boni, & subiecti ut perfecti; fuga ex odio mali, & amore subiecti; tristitia ex odio & mali, & subiecti ut imperfecti. Spes ex desiderio boni, & delectatione virium; despe-

138 DE MATER. CAUSA HONEST.
ratio ex desiderio boni, & tristitia virium:
audacia ex spe boni, & odio mali impedi-
entis; metus ex odio mali impendentis, &
tristitia virium. Ira denique ex desiderio
boni, quo priuamur, odio priuantis, & spe
reponendi.

XV.

Ordo passionum.

PRIMVS in ordine generationis est a-
mor, nam hunc sequitur odium, odium
verò & amorem cæteri motus. etenim &
nihil odimus, nisi priuationem amati boni,
& compositum omne posterius est simplici.
In ordine intentionis prima est delectatio,
est enim omnium fructus finisque. Omnes
motus irascibilis seruiunt motibus concu-
piscibilis, vel tanquam imperantibus, desi-
derio & fugæ, vel tanquam fini, delectationi.

XVI.

De principio passionum.

HIS omnibus animi motibus præit amor
sui, qui sitne operatio aliqua, an po-
tiùs vel naturæ quidam impetus, vel om-
nium operationum quidam modus, diffici-
le est æstimare. Amorem dico qui præcedit
omnes motus, nam alius est consequens, qui
benevolentia dici potiùs debet, quique e-
lucet facilè inter alios motus.

DE PRINCIPIS

*actionum humanarum usu acquisitis,
seu habitibus.*

I.

De notione habitus & dispositionis.

HABITVS aliquando dicitur omnis ea qualitas, quæ constans est in subiecto, nec facilè remouetur, siue sit à natura, vt calor in igne; siue aliunde, vt febris in corpore. Aliquando sumitur pro ea tantùm, quæ usu acquiritur, siue sit constans in subiecto, vt scientia, siue leuiter hæreat, vt opinio. Nonnunquam etiam sumitur pro dispositione qualibet, vel ad essendum, qua ratione opponitur priuationi; vel ad operandum, quomodo distinguitur ab operatione. Nunc adæquata, perfectâque notione sumitur pro qualitate, constanter inhærente, usu acquisita, & disponente ad operandum. Porro dispositio & habitus cōmunem habent modum originis, scilicet usum, in quo distinguuntur ab aliis quali-

tatum generibus; diuersum habent existendi modum, in quo differunt, dispositio enim leuiter, habitus constanter hæret.

II.

An sint habitus, & in quo genere.

HINC statim constat tum aliquos esse habitus, nam fabricando fabri simus, & iusta agendo iusti: tum eos esse recensendos in primo genere qualitatatum, pertinereque ad facultates, quarum operatione acquiruntur. cum enim habitus sit altera natura, *lib. de memoria cap. 3.* cumque natura sit principium operandi insitum, oportet ut habitus sit etiam principium non insitum, sed acquisitum; aut potius principij insiti qualitas quædam.

III.

Quibus de causis necessarij habitus.

QUALITAS omnis est modus illius quod afficit, at facultas quatuor tantum modis affici potest. si per se impotens, eleuetur ad altioremodum operandi modum: si reluctans, subiiciatur superiori facultati: si indifferens, determinetur ad vnam partem: si ægrè operans, facilitatem accipiat. quam hic quartus modus ad tres alios reducit, aut potius tres alij ad hunc quartum. difficultas enim tota operandi nascitur, vel

ex

ACTIONVM HVMANARVM. 141
ex impotentia, vel ex contrario impetu, vel
ex indifferentia. tribus ergo de causis neces-
sarij sunt habitus.

IV.

Quotuplex habituum subiectum.

CVM queritur subiectum habituum, non
vna est, sed gemina quaestio; subiectum
enim dicitur, & denominationis, & inhæ-
sionis. queritur ergo quæ natura sit capax
habituum, diuina, Angelica, humana, ani-
malis, insensibilis? quod pertinet ad subie-
ctum denominationis; & quæ naturæ facul-
tas, cognoscens, appetens, mouens? quod
spectat ad subiectum inhæsionis.

V.

An Deus, an insensibilis natura.

AP P A R E T statim nec in diuinam na-
turam cadere habitus, nec in insensi-
bilem; quoniam neutra patitur difficulta-
tem, illa propter libertatem omni ex parte,
omni que modo perfectam, ista propter om-
nimodam necessitatem.

VI.

An Angelica, & animalis natura.

SI habitum habere possit aut Angelica,
aut animalis natura, non certè propter
tollendam difficultatem quæ nascatur ex
pugna facultatum, reperitur enim hæc pu-

142 DE PRINCIPIIIS ACQVISITIS
gna ibi duntaxat, vbi sensus & ratio sociantur, sociantur verò in homine solo, qui cum naturæ incorporeæ, & corporeæ sit horizon, vtriusque particeps existit. sed vt tollatur indifferentia quædam, quæ in Angelo & animante reperitur, Angelusque à Deo, animans ab hominis ratione facilius moueri queat. Verùm de solo homine sollicita est Philosophia Moralis.

VII.

Quæ facultas hominis.

IN homine duo sunt genera facultatum, cognoscentium & appetentium. in vtroque reperiri posse habitus, communis est confessio, nam ad partem cognoscentem pertinet prudentia, ad appetentem iustitia, fortitudo & temperantia.

VIII.

An habitus distinguantur à speciebus.

SED duo sunt iterum genera facultatum cognoscentium, mens & sensus; duo item appetentium, voluntas & appetitus. Certum est in mente & sensitiua memoria inesse habitus, id est qualitates quasdam, siue easdem cum speciebus, siue distinctas quæ remanent ex præteritis actibus, sicut tanquam eorum fructus, & consequentium semina. Quæritur

an præter istas species vel in mente vel in sensu, voluntate & appetitu aliud sit admit- tendum, quod nomine habitus appelletur, hæc verò est nobilis illa quæstio subtilio- rum Philosophorum, an habitus à speciebus realiter distinguantur.

IX.

Supernaturales distinguuntur.

FATENTVR omnes scholastici infusos à Deo habitus distinctas esse à specie- bus qualitates; sunt enim mediæ cuiusdam conditionis inter natiuas potentias & habi- tus, nam dant posse simpliciter, quod poten- tiarum est; dant & facile agere, quod ha- bituum. Vnde augentur inhærentque po- tentiis, vt habitus; principia sunt omnium actuum, vt potentiæ. Sed de his viderint Theologi.

X.

Non distinguuntur habitus memoriæ.

QVI præter relictas ex operationibus species, alios ponant in memoria ha- bitus, pauci admodum sunt. & illi quidem non magnis rationibus instructi. Nam quid- quid in hac parte contingit, quoad exci- tandam, exercendam, augendam, delen- dâque memoriam, id totum tribui potest speciebus quæ illuminentur, moueanturque

144 DE PRINCIPIS ACQVISITIS
& vel aliarum accessione crescant, vel otio
sic tanquam situ euanescent.

XI.

Neque etiam habitus mentis.

IMO sunt plurimi, qui artes, scientias,
prudentiamque, & omnes mentis habi-
tus non distinguant à specierum permanen-
tium ordine quodam & quasi catena; itaque
sentit liquidò D. Thomas, & certè qui
qualitates præterea nonnullas fingunt, de
vnitate habituum singulorum, augmento,
decrementoque, & oppositione, si non a-
liena à ratione, saltem incredibilia dicunt.

XII.

Status questionis præcipue.

QVÆSTIO igitur pertinet duntaxat
ad habitus voluntatis & appetitus, an
sint qualitates vtrique facultati inhærentes,
an potiùs species solæ in mente existentes,
quæ quatenus inde possunt vtramque fa-
cultatem mouere ad agendum, dicantur
vtriusque habitus. Qui pro qualitatibus pu-
gnant, maiore sunt numero; qui pro spe-
ciebus, maiore ingenio & auctoritate.

XIII.

Sententia eorum qui non distinguunt.

VOLUNT ingeniosi illi species, & vt
clariùs loquar, cognitiones posse spe-

etari duobus modis: primo quatenus similitudines obiecti: secundo quatenus repræsentant illud illecebrosum & rapax ad amandum; primo respectu dicuntur mouere mentem, cuius motiuum est veritas; secundo voluntatem, quæ bono trahitur. Aiunt ergo species, vt inclinant, dici habitus; vt inclinant ad cognitionem obiecti, habitus mentis; vt inclinant ad cognitionem illecebrosam, habitus voluntatis.

XIV.

Approbatur & confirmatur.

HÆc opinio, vt simplicior, & facilior, ita probabilior videtur, quàm alia qualitatum assertrix. Iubet enim Aristoteles, vt per minima philosophemur, signumque ait veritatis inuentæ, si quæstiones facilè soluantur omnes, at in opinione ista nihil admittitur, quod in alia quoque admitti non debeat, & tamen causæ habituum aliqui obscurissimæ declarantur. deinde si primam actionem, putà temperantiæ, alius alio faciliùs exercet, quia clariorem habet, & fortiorem honestatis cognitionem, vehementiùsque motiuum, quidni & aliæ consequentes faciliùs exerceantur eadem de causa?

De subiecto proprio habituum.

EX ea doctrina sequitur subiectum habitus cuiuscumq; , statui debere, vnum cui inhæreat, quæ sola erit memoria; alterum, quod moueatur, quæ sunt facultates mobiles à ratione, voluntas, appetitus, &c.

XVI.

An habitus sint à natura.

SEQVITVR etiam nullos à natura ingénitos esse habitus, quando quidem mens, vbi venit in corpus, est instar cartæ puræ, in qua nihil scriptum est. Habemus tamen à natura indolem habitibus admodum affinem; tum propter constantiam inhærendi, tum propter vim inclinandi. habemus item lumen mentis, quem vocant habitum principiorum, vim scilicet reflexiuam in conceptus, qua statim comparentur, comparatque videantur alij in aliis contineri, aut non contineri: si continentur, hinc principia affirmatiua; si non continentur, inde negatiua nascuntur.

XVII.

An à Deo infundantur.

FIT tertio vt à Deo infundantur habitus, quicumque facultatem eleuant ad actiones diuinas; infundi quoque possint

alij, qui vel indifferentiam minuant, vel pugnam vnius facultatis cum altera tollant. Quod enim cum hominibus facit naturæ moderator, quidni solus efficiat naturæ Dominus?

XVIII.

An producantur ab actibus.

EX actibus nasci habitus, præterquam quod est communis notio, atque experientia, probatur insuper, quia nulla est operatio mentis, quæ suum semen non relinquat, cum desinit. Vnde fit, vt qui à natura feliciorem habent memoriam, habitus etiam celerius contrahant. An vnico actu habitus produci queat, an pluribus sit opus vix dubium est. actu enim imperfecto inchoari potest habitus, non perfici; perfectissimo autem & inchoari & perfici.

XIX.

Quomodo intendantur habitus.

PERFICITVR habitus duobus modis, intensione, & extensione. Intenditur verò duobus item modis; primo vt qualitas, secundo vt habitus; vt qualitas quidem additione gradus ad gradum, heterogenei ad heterogeneum, in eadem parte subiecti. Vt habitus autem, quanto contrariis in oppositum momentis

148 DE PRINCIPIIIS ACQUISITIS
præponderat magis, præponderat verò,
quanto illa magis decreſcunt, aut numero,
aut intenſione.

XX.

Quomodo extendantur habitus.

EX TENDITUR habitus ad plura obie-
cta materialia, prout plura incipiunt in-
dui obiecto formali habitus; aut prout ob-
iectum eiufmodi innectitur pluribus in or-
dinibus rerum, quibus memoria contine-
tur, ex quo poſteriori naſcitur frequentia
actuum, in quos erumpit habitus, &c.

XXI.

Quomodo corrumpantur habitus.

EX dictis facile eſt ſentire de diminu-
tione corruptioneque habituum, quæ
duplex eſt; vna qualitatis, vt qualitas eſt, al-
tera habitus, vt eſt habitus. Qualitas mi-
nuitur detractiōe graduum, corrumpitur
omnium deſtructione. At habitus, licet qua-
litate tota maneat, minuitur tamen; cū
creſcunt contraria momenta, perit cū
omnino prævalent. Habitum otio corrumpi
clarum eſt, quomodo corrumpatur, non
item. Qui qualitates de ſe defectibiles fa-
ciunt, peccant in Metaph. quæ in acciden-
tibus tres tantū interitus cauſas agnoſcit,
defectum ſubiecti, deſitionem conſeruantis
influxus,

ACTIONVM HVMANARVM. 149
influxus, & præsentiam contrarij. Satius
est igitur fateri hunc corruptionis modum
reperiri in homine duntaxat mortali, pro-
pter species in memoria materiali existen-
tes, quæ pereant cum detrimentis sui sub-
iecti.

XXII.

Quomodo habitus influant in actus.

HABITVS-NE influat in solum mo-
dum, an etiam in substantiam actus?
an in remissiorem æqualèm-ve tantum, an
etiam in intensiorem? an ut causa uniuoca,
aut æquiuvoca magis? an ut conditio sola?
mera λογισμαχία. habitus enim, ut est spe-
cies, influit ut causa æquiuvoca instrumen-
talis subordinata facultati, non tantum in
modum, sed etiam in substantiam actus. At,
ut habitus, est tantum conditio requisita ad
solum modum actus.

XXIII.

Quanta sit vis habituum.

QUANTA sit habituum vis, & pænè
necessitas dictum in hypotheoria liber-
tatis. quanta verò cumque sit, non lædit li-
bertatem, quia Physicam necessitatem non
infert: nam, ut rectè ait Auerroes, defini-
tur habitus, quo quis utitur cùm voluerit;
& Augustinus lib. de Bono Coniug. cap. 21.

150. DE PRINCIP. ACQVIS. &c.

habitus est quo aliquid agitur, cùm opus
est; cùm autem non agitur, potest agi, sed
non est opus.

DE PRINCIPIIIS ACQUISITIS
actionum honestarum, quæ sunt
virtutes.

I.

Quid virtus apud Augustinum.

Nihil pluribus modis definitum est à sapientibus, quàm virtus. quia nihil vtilius scitur, nihil perniciosius ignoratur. Apud Augustinum est ars benè viuendi, *lib. 4. de Ciu. cap. 21.* Ars regendæ vitæ, *ibid. lib. 19. cap. 3.* Perfecta & recta ratio, *lib. 1. solil. cap. 6.* Habitus animi naturæ modo, & rationi consentaneus. *Lib. 4. contra Iul. cap. 3.* Ordo amoris. *de Ciu. lib. 15. cap. 22.* Amor Dei, *lib. de moribus Eccl. cap. 15.*

II.

Quid apud Aristotelem.

APUD Aristotelem optima dispositio ad proprium opus. *lib. 6. Ethic. Nic. cap. 2.* Habitus optimus, *lib. 1. Mag. Mor. cap. 5.* Dispositio perfecti ad optimum, *lib. 7. Phys. textu 17.* Habitus laudabilis, *lib. 1. Eth. Nic.*

152 DE VIRTUTIBVS, ET VITIIS
cap. ult. Quæ bonum facit habentem, &
opus eius bonum, *lib. 2. Nic. cap. 6.* Habitus
electius in mediocritate consistens, *ibidem.*
ἔξισ χτ' τ' ὁρθὸν λόγον, lib. 6. Eth. Nic. cap. 13.

III.

Quid reuera sit virtus.

QVÆ apud Augustinum tres priores definitiones recensentur, vel pertinent ad solam prudentiam, vel si ad alias quoque morales spectent, sunt per causam. Duæ posteriores, sunt virtutis cuiuscumque moralis, vltima infusæ. at apud Aristotelem, tres priores pertinent ad virtutem in genere, posteriores ad moralem. omnium instar erit postmodum ista, virtus est habitus moraliter bonus.

IV.

Quodnam genus virtutis.

SIT - NE habitus genus virtutis sic tanquam subiectæ speciei, an subiectum bonitatis, vt contingentis accidentis, etsi quæstio videatur de nihilo, non est tamen; quippe cùm sit eadem, ac vtrum habitu eodem possit aliquis benè & malè, aut saltem indifferenter vti; si enim habitus est genus virtutis, non potest; si est subiectum duntaxat, potest. hæc quæstio solui vix, ac ne vix quidem potest in sententia distinguen-

te habitus à speciebus, in opposita verò facile, quippe omnis species electiua est syllogismus virtualis, at syllogismus, qui bonæ prius actioni præluxit, continet pro medio honestum motium, quo non licet uti non benè.

V.

Quodnam subiectum virtutis.

VIRTUS pertinet ad omnem facultatem animi quæ potest benè, & malè operari, dirigique à ratione, ut benè opereatur. at Moralis virtus, ad eam tantum pertinet, quæ morum est principium, scilicet mentem practicam, voluntatem liberam, & appetitum; ad mentem quidem, ut ducem; voluntatem ut motricem; appetitus ut obsequentes, & velut instrumenta.

VI.

Divisio virtutis humane.

DIVIDI adæquatè virtutem humanam in moralem, & intellectualem, ex eo liquet, quòd omnis virtus sit principium operationis perfectæ, operatio autem humana sit vel cognitio vel appetitio: principium cognitionis perfectæ, virtus est intellectualis: principium appetitionis perfectæ, moralis.

Diuisio virtutum mentis.

MENTIS obiectum, vel sui principium habet extra mentem, vel in mente; hinc mens diuiditur in speculatiuam, quæ suum obiectum non facit, sed contemplatur tantum, cuiusque finis est sola veritas; & operatiuam, quæ suum obiectum non cognoscit tantum, sed facit, cuiusque finis non est sola veritas, sed veritatis vsus. Vtri-que suæ sunt virtutes. tres speculatiuæ, tres item operatiuæ.

VIII.

Diuisio virtutum speculatiuarum.

SPECVLATIVÆ sunt intelligentia, sapientia, & scientia, quia veritas aut per seipsam cognoscitur, vt in primis principiis; aut per causas; quæ si fuerint altissimæ, id est vniuersalissimæ, sapientiam constituunt; si proximæ, id est propriæ, scientiam. Verum posset aliquis opinari intelligentiam, sapientiam, & scientiam non esse tres virtutes distinctas, sed vnius tres partes integrantes; omnis enim virtus demonstratiua tribus partibus constat, principiis, causis altissimis, & propriis conclusionis. imò videtur hanc opinionem supponere communis diuisio virtutis demonstratiuæ in Physicam, Ma-

IN GENERALE. 155
thematicam, & Metaphysicam, quæ sapien-
tia dicitur.

IX.

Diuisio virtutum operatiuarum.

OPERATIVÆ tres item sunt, Logica,
Prudentia & Ars, tres enim sunt facul-
tates quæ dirigi possunt à ratione, intelle-
ctus ipse, voluntas, & potentia motrix. Lo-
gica intellectum, Prudentia voluntatem,
Ars potentiam motricem regit, vt dictum
in *Prolegomenis Logicae*.

X.

Diuisio virtutum Moralium.

VOLUNTAS difficultatem pati potest,
tum in bono alieno procurando, tum
in frænandis appetitibus sensitiuis; tribus er-
go eget virtutum generibus; iustitia, quæ
alienum bonum spectet; temperantia, quæ
concupiscibilem appetitum moderetur; for-
titudine, quæ cohibeat irascentem: quæ tres
Moraless vocantur.

XI.

An distinguantur intellectuales à moralibus.

DISTINGVANTVR-NE οὐσίαι an λόγῳ
tantum, seu τῷ εἶναι, Morales ab intel-
lectualibus, magna quæstio fuit olim, &
etiamnum existit; putant distingui realiter,
& οὐσίαι. qui habitus dicunt esse qualitates

156 DE VIRTUTIBVS, ET VITIIS
alias præter species impressas memoriæ; ne-
gant aliter distingui, quàm λόγῳ & τῷ εἶναι,
seu χεῖρ, qui præter species alios habitus na-
turales non norunt; probabilis vtraque sen-
tentia, secunda ingeniosior.

XII.

Distinctio intellectualium, & moralium.

INTER vtrumque genus ea est conne-
xio, vt Moralis nequeat esse sine intelle-
ctuali, non quidem speculatiua, aut quali-
bet operatiua; sed prudentia. est enim vir-
tus Moralis habitus coniunctus cum recta
ratione, recta autem ratio agibilium est pru-
dentia, deinde vt voluntas rationis ductu,
sic perfecta voluntas perfectæ rationis ductu
eget. Intellectualis omnis præter pruden-
tiam sine Morali esse potest, vt experientia
probat: Prudentia verò cum sit recta ratio
eligibilium, & eligibilia sint propter finem
amatum, & finium amor pendeat à virtu-
tibus moralibus vt sit bonus, prudentia cer-
tè esse non potest sine virtutibus moralibus.

XIII.

An virtutis materia sint passionēs.

SAPIENS non extirpare debet passio-
nes, quod Stoici opinabantur; sed frænare,
quod Peripatetici, quanquam mera quæ-
stio est de nomine, nam quas Peripatetici
mode-

moderatas vocant passionēs, Stoïci *ἐπαθείας* nominant. & *ἀπάθεια* illa decantata vocatur ab Aristotele tranquillitas animi, à motibus inordinatis discrepans, vt lenis aura à tempestate.

XIV.

An etiam actiones.

VIRTUS omnis Moralis versatur aliqua-
tenus circa actiones & passionēs, po-
test enim actio & passio cōparari cum virtu-
te, vel tanquam fructus & effectus, vel tan-
quam materia. omnis virtus moralis produ-
cit aliquam actionem bonam, & conditur a-
liqua voluptate, quæ passio est. at non om-
nis habet passionēs pro materia, sed ea tan-
tū, quæ frænatur appetitus; nempe fortitu-
do & temperantia: quæ enim pertinet ad
voluntatem, nimirum iustitia, circa actio-
nes versatur.

XV.

An unica circa omnes actiones.

NEC tamen vnica est circa omnē actio-
nem virtus, cū enim iustitia consti-
tuat ordinem rationis inter debitorem, &
eum cui debetur, quā variæ sunt debiti
rationes, tam varias oportet esse species iu-
stitiæ, habitus enim specificantur ab actibus,
actus ab obiectis formalibus; debitum verò

158 DE VIRTUTIBVS, ET VITIIS
varium est, tum propter personam maiorē,
minorem, æqualem debitori; tum propter
causas, ex quibus debitum oritur, pactum,
promissum, beneficium, &c.

XVI.

An vnica circa singula genera passionum.

NEQVE etiam vnica est aut in appeten-
te circa passiones leniores, aut in con-
cupiscēte, circa vehemētiores. quippe quas
Cardinales vulgò dicunt, quasi principes, il-
læ habent multas sibi adiunctas, vt ex singu-
larum tractatione patebit. habet autem vir-
tus vna alias coniunctas, vt partes, vel sub-
iectiuas, vt genus habet species; vel inte-
grales, vt totum partes; vel potentiales, vt
terminus relationis habet subiectum eius-
dem.

XVII.

An virtutes sint à natura.

NON habemus à natura virtutes, cū
sint habitus acquisiti, habemus tamen
materiem virtutum, seu semina quædam &
inchoationes, sed quæ simul sint affinium
vitiiorum germina. Virtus homini nihilomi-
nus dicitur naturalis duobus modis, 1. quia
ad eam homo idoneus est à natura, siue reci-
piendam, siue producendam. 2. quia perfici-
cit illa naturam, ei que consentanea est ad-
modum.

XVIII.

An à Deo.

NON habemus à Deo morales illas virtutes, quæ non sunt supernaturales, à Deo inquam vt causa particulari. nam repetitione actuum producuntur, actus autem à nobis fiunt. Vnde vulgatum illud Aristotelis dictum, probum quemque sponte fieri, & studio suo.

XIX.

An acquirantur actibus.

QUIBUS autem ex actibus nascitur virtus, liberis tantum, an etiam necessariis, efficacibus an etiam conditionatis, & quomodo, moraliter an physicè, & si physicè, an vt ex conditione vel ex causa? virtus infusa meritoriè tantum pendet ab actibus, acquisita verò ab iis pendet vt causis, cognitio enim principium est actuum. ab iis, inquam, non liberis duntaxat, sed & necessariis, & quidem vel intensioribus, vel æqualibus habitui, non tantum efficacibus, sed etiam conditionatis. prodest quippe, vt experientia probat, ad acquirendam virtutem meditari frequenter quid facto esset opus, si hæc occasio se daret.

Quid Augustinus de origine virtutum.

QUOD Augustinus videtur Deum facere vnicum principium virtutum, quódq; Prosper negat in nobis esse semina ingenita verarum virtutum, doctrinæ nostræ nō præiudicat. locuti sunt enim de supernaturalibus ex obiecto, non autem de naturalibus, at illæ sunt infusæ, istæ acquiruntur. Si quis autē velit contendere nullas esse virtutes præter infusas, & Philosophicas esse superba vitia, primū videat quid sit facturus tribus Pontificibus damnantibus hanc Baij propositionem, *Omnia opera infidelium sunt peccata, & Philosophorum virtutes sunt vitia.* Deinde caueat ne disputet de nomine. Philosophorum enim virtutes non sunt veræ, si examinentur ad regulam Theologicam, qui Deus est vt auctor gratiæ, sed neque positivè falsæ, quia etsi ad æqualitatem illius regulæ non attingant, huic tamen non repugnāt, quoniam habent finem inferiorem quidem Deo, non tamē contrarium. quare ad ipsum referri potest, atque ita vim & lucem suam habet communis solutio, virtutes Philosophorum referri ad Deum non actu sed potentia, non formaliter sed virtualiter, non explicitè, sed implicitè.

XXI.

De Cardinalibus virtutibus.

CARDINALES quatuor sunt, prudentia, iustitia, fortitudo, & temperantia, quia honestum & cognoscendum est, quod prudentiæ; & exercendum, vel in actionibus, quod iustitiæ; vel in passionibus quæ vel alliciunt ad contrarium honesto, quod temperantiæ; vel repellunt ab honesto, quod fortitudinis. Hic ipse numerus ex subiectis seu facultatibus quæ virtutibus perficiuntur, mente, voluntate, appetitu concupiscente irascentēque colligitur.

XXII.

Quid sint Cardinales virtutes.

QUATUOR Cardinales virtutes, qui dixerit, non esse habitus re ipsa distinctos, sed vnius quatuor gradus, aut modos, sentiet & ingeniosè, & cum Augustino volente vnum & eundem amorem recti, quatenus mediis providendis studet, esse prudentiam; quæ reddit vnicuique suum, iustitiam; quæ frænat iras, motusque violentos, fortitudinem; quæ molliores moderatur, temperantiam. quanquam repugnabit opinioni communi, quæ quatuor illas virtutes reapse distinguit, quæque longè, vt vulgarior, ita faciliior existit.

162 DE VIRTUTIBVS, ET VITIIS
XXIII.

De virtutum aequalitate.

NEC vna virtus ita indiuisibilis est, vt habeatur tota semper, & non augeatur per gradus in vno homine; nec omnes virtutes ita sunt pares, vt vna alteram non superet, & obiecto, & subiecto, & modo tendendi in obiectum. quare Stoïcorum Paradoxum omnia rectè facta esse æqualia, &c. non admirabile sed falsum est. Porro prudentia cæteris tribus præstat subiecto, quæ mens est omni appetitu nobilior; iustitia temperantiæ & fortitudini, tum subiecto, quæ voluntas appetitu sensitiuo præstantior, tum obiecto, quod est alienum bonum, antecellit; denique fortitudo anteit temperantiam modo tendendi in obiectum, qui generosior & animosior.

XXIV.

De virtutum gradibus.

TRES singularum virtutum gradus agnouit Aristoteles, inchoationem & semen virtutis, virtutem humanam, & heroicam. quia principium agendi recti vel à natura est, vel ab industria hominis, vel à numine: cùm à natura est, dicitur bona indoles; cùm ab industria, virtus; cùm à numine, instinctus diuinus. Indoles peccat sæpe,

imò est ambiguum quoddam germen virtutis, & vitij: virtus infrequenter deficit, & propter humanitatis conditionem. instinctus nunquam peccat, aut deficit.

XXV.

De virtutis humane gradibus.

QUANTUM in humana virtute, tres iterum gradus distingui possunt, dispositio, habitus, & natura. dispositio est cum leuiter inhæret, pugnatque cum amoribus contrariis adhuc vehementer dominantibus; habitus, cum firmus inhæret, dominaturque amoribus contrariis leuiter inhærentibus; natura denique, cum amores contrarij aut nulli remanent in voluntate, aut imbecilli, & tamen tunc distinguitur ab virtute diuina, quòd ab obiectis extrinsecus moueri possit in transuersum, non possit virtus diuina.

XXVI.

De virtutum medio.

ACUTE dixit Aristoteles mediocritatē esse ὁρίαν τῆς ἀρετῆς, virtutis essentiā, sed hæc mediocritas nihil aliud est, quàm conformitas cum recta ratione iubente agi, prout oportet, at ratio recta præscribit quantitatem actionis, aut affectus prout exigit finis. quare medium, cuius electiua est virtus,

164 DE VIRTUTIBVS, ET VITIIS
non est rei sed rationis. quanquam aliquan-
do per accidens potest fieri, vt idem sit & rei
& rationis medium.

XXVII.

De virtutum connexione.

VIRTUTES omnes in statu excellenti
esse connexas, & Aristoteles liquidò
testatur, & communis sensus approbat tan-
ti viri testimonium, nexuit Aristoteles pru-
dentia hanc virtutum catenam; voluntate
bona id est charitate Augustinus, ipsa cōdi-
tione virtutis alij Philosophi, omnes benè,
Aristoteles vt Philosophus, Augustinus vt
Theologus, cæteri vt homines.

XXVIII.

Aristoteles lib. 6. Mor. cap. 13.

EX his, quæ hætenus dicta sunt, patet
neminem posse esse virum bonum *u-*
el *os* sine prudentia, nec prudentem sine vir-
tute Morali, sed & hoc eodem modo dissol-
ui potest illud, quod aliqui disputare so-
lent, an virtutes sint à se mutuò separabiles.
non enim idem ad omnes virtutes est aptis-
simus à natura, itaque vnâ adeptus est, al-
teram nondum consecutus, nam hoc con-
tingit in virtutibus à natura inditis: in aliis
autem, quæ virum simpliciter bonum fa-
ciunt, non item. Vnà enim cum prudentia,
quæ

quæ vna est, cæteræ omnes præsto aderunt.
idem habet Augustinus lib. 6. de Trin. cap. 4.
& epist. 29. ad Hieronymum.

XXIX.

Augustini sententia.

BEATVS Apostolus cum commendare
veller fructum spiritum, in capite po-
suit caritatem. Fructus inquit spiritus est ca-
ritas, ac deinde cætera tanquam ex isto ca-
pite exorta & religata contexuit, quæ sunt,
gaudium, pax, &c. Meritò itaque Magister
bonus dilectionem sic sæpè commendat,
tanquam sola præcipienda sit, sine qua non
possunt prodesse cætera, & quæ non potest
haberi sine cæteris bonis, quibus homo effi-
citur bonus. tractatu 87. in Ioan. at lib. 1.
de lib. arb. cap. 13. post longam disputatio-
nem ita concludit: Fateor in hoc homine,
qui suam bonam voluntatem magnipendit
& diligit, omnes quatuor virtutes, quæ pau-
lo antè descriptæ sunt, esse compertas.

XXX.

D. Thomæ sententia ex 1. 2. q. 65. art. 1.

QUI virtute agit, rectè agit; at rectè age-
re nemo potest nisi præditus sit & pru-
dentia quæ regulam præbeat, & iustitia quæ
voluntatē, & fortitudine temperantiæque,
quæ appetitus regat: qui virtute excellit,

166 DE VIRTUTIBVS, ET VITIIS
semper rectè agere potest, habet ergo semper omnes virtutes. quanquam non est opus, imò nec fieri potest, vt habeat omnes & singulos habitus bonos, sed aliquid habet omnibus æquiualens, & vnum par infinitis.

XXXI.

De virtutum oppositis vitiis.

QUID sit vitium ostenditur ex virtute, est habitus malus, quomodo oriantur, nemo nescit suo malo, consuetudine sola, quanquam & à natura sunt semina vitiorum in indole praua. quantum pugnent naturæ, sentit, quisquis cum iis luctatur, ad bonum rationis tendens. non esse connexa demonstrat oppositio, quanquam in statu ferino homo totus ex vitio videatur conflatus.

XXXII.

Methodus generalium virtutum.

IN tractandis virtutibus cardinalibus hæc est methodus, vt subiectum, obiectumque inquiratur, ex quibus essentiæ definitio nascitur. tum partes subiectiuæ enumerentur, postea integrantes. deinde potentiales inuestigentur. denique vitium oppositum explicetur. partes dixi trium generum. subiectiuæ sunt species sub genere contentæ; integrantes, sine quibus actus virtutis absolutus exerceri nequit; & potentiales de-

nique, quæ habent affinitatem, & potentiam similem.

XXXIII.

Methodus singularium virtutum.

IN singulis particularibus explicandis, videndum, quo sub genere cardinalium ponatur, quo ab obiecto specificetur, quis primus actus, quis secundus, quæ habeat vitia opposita, quibus adiumentis acquiratur. quomodo se habeat ad alias virtutes, non quoad differentiam dumtaxat essentialem quæ petitur ab obiecto, sed etiam quoad ordinem, siue dignitatis, siue causalitatis.

FINIS.

